

Anina Botošová

Čarovné
příběhy

Čarovné příběhy

Anina Botošová

*Realizované s finančnou podporou
Fondu na podporu kultúry národnostných menšín*

Autorka: © Anina Botošová
Korektorka: Mgr. Lenka Mondočková
Grafik: © Matej Faltin
Ilustrátorka: © Agata Siemaszko
Vydali: Elist, Liptovský Mikuláš
a Zdieľanie o. z., Bratislava
Tlač: Tešínska tiskárna, Český Tešín
Rok vydania: 2018, prvé vydanie

Všetky práva vyhradené. Nijaká časť tejto knihy nesmie byť reprodukováaná, uchovávaná v rešeršných systémoch alebo prenášaná akýmkoľvek spôsobom vrátane elektronického, mechanického, fotografického či iného záznamu bez predchádzajúceho písomného súhlasu majiteľov autorských práv.

ISBN: 978-80-8197-165-5

VENOVANIE DOBRÝM ANJELOM

Práve dnes si uvedomujem význam slov,
ktoré mi vštepovali rodičia od malička:

"Vždy budeme pri tebe stáť,
aj keď odídeme do večnosti."

A tak mám pri sebe dobrých anjelov.
Teba, otec môj, a mamka moja drahá...

SLOVO NA ÚVOD

Napísať dobrú poviedku je umenie. Autor musí na relatívne malom priestore krátkeho prozaického útvaru navodiť silnú atmosféru, ponúknuť zaujímavý príbeh, udržať čitateľa do poslednej chvíle v napätí a nakoniec ho prekvapiť zaujímavou pointou. Súbor poviedok Aniny Botošovej obsahuje mix všetkých týchto ingrediencií a to ich predurčuje k úspechu.

Sujetová výstavba poviedok kladie dôraz na silný príbeh, ktorý je nositeľom výrazného psychologického prežívania postáv. Vzťahové konflikty medzi postavami sú vo väčšine poviedok vsadené do obdobia prvorepublikového Československa, do prostredia Slovenska, prevažne Podpoľania, kde už niekoľko storočí spolu-
nažívajú rómske a nerómske komunity. Kultúrne, etnické, zvykové a sociálne odlišnosti sú živnou pôdou pre fabulačne silné príbehy. Autorka je inšpirovaná rozprávaním starej mamy, ktorá zanechala živú orálnu stopu o živote Rómov. Jej rozprávanie autorku inšpirovalo k napísaniu týchto pútavých poviedok.

Knihá je písaná jedinečným spôsobom, ktorý sa pokúša zachytiť logiku jazyka, myslenia a čítania Rómov a približuje čitateľovi ich tradície a kultúru. Poviedky majú rôznoraké príchute. Sú veselé, smutné, magické, mystické, s vôňou pradávnych rómskych mýtov, tradícií a ich témy sa dotýkajú spolužitia dvoch rozdielnych etník na jednom území. Do nálady poviedok čitateľa uvádzajú ilustrácie mimoriadne talentovanej poľskej výtvarníčky a speváčky Agaty Siemaszko, ktorej životným partnerom je slovenský Róm, výnimočný cimbalista a multiinštrumentalista Miroslav Rajt.

Sme vďační, že vydanie titulu podporil Fond na podporu kultúry národnostných menšín, pretože hlavným cieľom knihy je vzájomné spoznávanie rómskej minority a nerómskej majority, akceptácia inakosti a rôznorodosti, búranie predsudkov a stereotypov týkajúcich sa spoločného života na území Slovenska a uchovávanie kultúry, zvykov a tradícií Rómov.

Titul chce podporiť rozvíjanie rómskej identity a predstaviť tú stránku rómstva, o ktorej majorita nevie a nehovorí. Chce nenásilne poukázať na to, že inakosť a všetko odlišné môžu byť pre kultúrnu spoločnosť prínosom a obohatením. Žiadna inakosť totiž nie je hodná zatratenia a dehonestácie z dôvodu nepoznaného a nespoznávaného.

Urobme preto malý krôčik a vyberme sa do magickeho sveta poviedok Aniny Botošovej. Nechajte sa unášať ich sugestívnosťou, podmanivým čarom a charizmou hlavných postáv, ich slobodou, hrdosťou a úctou k rodu a tradíciám.

Magda Kmeťková,
iniciátorka a zodpovedná redaktorka projektu,
Zdieľanie o. z.

SABÍŇKA

Uprostred mája sa začal Juraj učiť na záverečné skúšky. Štúdium medicíny bral poctivo a venoval mu veľa času. Jeho vynikajúce študijné výsledky si všimol aj dekan fakulty a odporučal primárovi Kollárovi, riaditeľovi Mestskej verejnej nemocnice v Banskej Bystrici, aby ho po štátnych skúškach okamžite zamestnal ako lekára. Štátne skúšky síce mali byť až na jeseň a jeho spolužiaci si preto ešte stále užívali slasti medicéneho života vo veľkomeste, chodili do krčmičiek a bujaro sa zabávali s mladými dievčatami, ale Jurajovi bolo učenie prvoradé. Nechcel sklamať rodičov, ani dekanovu dôveru. Dekan sa zaňho zaručil primárovi Kollárovi z Banskej Bystrice a ten mu hneď po štátniciach sľúbil miesto. Juraj to pokladal za veľkú česť. Do Banskej Bystrice by dochádzal z domu vlakom, nie je to tak ďaleko. Kým si tam nenájde bývanie, bude si užívať pohostinnosť rodičov a rodného domu. Už sa nevedel dočkať, keď prinesie prvú výplatu a položí ju pokorne pred otca. Jeho štúdium otca stálo nemálo sebazapierania, odriekania a driny. A to nielen rodičov, ale aj mladších súrodencov. Rodina nemala toľko peňazí, aby mohli študovať všetci. A tak študoval aj za nich všetkých, najlepšie ako vedel. Ale ako sa učiť, keď je malá, skromná chalupa stále plná ľudí, vravy? Ako sa sústrediť? Kde nájsť pokoj?

Juraj sa napokon rozhodol, zbalil do batôžka svoje knihy a vybral sa von. Svižne kráčal popri rieke za dedinu dúfajúc, že na mieste, kde sa ako mladý šarvanec učil plávať a chytať do holých rúk ryby, nájde vytúžený pokoj na učenie. Nemýlil sa. Lúka na brehu rieky čakala len na to, aby hľadačovi pokoja udelila azyl a prítúlila ho vo svojom zelenom, májovom náručí. Juraj si rozprestrel na trávičku ľanové plátno, dookola rozložil učebnice a skriptá, poznámkový zošit položil priamo pred seba, nožikom pristrúhal atramentovú ceruzku a ponoril sa do učenia.

Sem-tam olízol hrot ceruzy, kde-tu podčiarkol text v knihe, kde-tu v zošite zapísal poznámku. Takto bol šťastný. Na lúke mal kľud, cítil vôňu zo zimy sa prebúdajúcej prírody, v ryšavých vlasoch cítil jarný vietor, vnímal, ako sila jarnej zeme prechádza do jeho útrobov a duše. Keď si oči potrebovali oddýchnuť od drobných písmeniek, pozrel na oblohu a rátal belavých barančekov. Občas pritom zaspal, chvíľu si len tak zdriemol, ale učil sa aj vtedy. To, čo sa naučil, sa mu totiž vždy snívalo. Keď vyhladol, ošúpal si jeden, dva varené zemiaky, napil sa mlieka z krčiazka, ktorý mu mama nachystala a mohol pokračovať v študíovaní. Takto ubiehali dni a Juraj si čoraz viac šťastne popískoval. Učenie mu išlo od ruky. Nik ho nepoučal, nedirigoval, mohol v pokoji naberat' vedomosti, nahlas si čítať, cítil sa slobodný. Nespokojný bol len v dni, keď nemohol na lúku pre zlé počasie.

Na konci mája, po niekoľkých daždivých dňoch, prišiel na miesto, kde sa rád učil a uvedomil si, že má susedov. Pri dolnom toku rieky, asi tristo metrov od neho, si rozložili svoje farebné vozy Cigáni – Lovári. Vychýrení chovatelia a liečitelia koní. Juraj o nich veľa nevedel, azda len to, že žili svorne vo veľkých rodinách v krásnych maľovaných vozoch, putovali z miesta na miesto a chovali zdravé, krásne kone, ktoré predávali. A kone vedeli vyliečiť aj gazdom – tie, ktoré z hory zväžali drevo, aj tie, ktoré robili na poli či ťahali vozy.

Juraj sa v ten deň učil menej pozorne. Nie, žeby ho Lovári vyrušovali, žili si v tichosti sami pre seba, ale nemohol nevidieť, ako sa ženy z vozového tábora začali blížiti k jeho lúke. Juraj ich sledoval s úžasom. Toľko energie, šťastia, radosti, výskania. Toľko tajomna preňho.

Juraj nechal vo vytržení atramentovú ceruzu v ústach a pery mu od tuhy čoraz viac modrali. Lovárky sa začali na brehu rieky vyzliekať. Na sebe mali dvojko aj

viac sukni, blúzok a šatiek. Nakoniec zostali v akomsi jednoduchom rúchu, v ktorom začali vstupovať do rieky. Juraj nemohol svoju pozornosť odtrhnúť od ich rozpustených vlasov, mali ich všetky až po zadok. Počul, ako im na ušiach jemne cinkajú mohutné zlaté náušnice, retiazky na krku a mnoho náramkov na rukách. Mladé a či staré, začali sa v rieke umývať. Juraj nechápal. Tie stvorenia sa umývali oblečené. Umne schovávali pred zrakmi mužov všetko, čo by bolo na nahom tele možné vidieť, ale obrysy ich tiel v šatách a Jurajova fantázia z nich urobili ešte krajšie, rozprávko-vo vzrušujúce bytosti a v jeho zraku akoby boli naozaj nahé. Juraj vytiahol atramentovú ceruzu z úst, pohodil ju na ľanové plátno k zošitu a zvedavo sa posadil.

Lovárky sa umývali, smiali, rozprávali inou rečou, bezstarostné ako vtáčiky na oblohe spievali piesne, ktorým nerozumel, ale melódie to boli chytľavé. Dokonca sa pristihol, ako si rukou poklepával o stehná do rytmu. Stačila by už len malá chvíľka, aby nadšene vyskočil a začal tancovať.

Predbehla ho mokrá rana do tváre. Žieňa so zablatenými rukami mu dala facku na líce a odskočilo. Facka bola taká silná, že sa blato rozplasklo aj na skriptá zo všeobecného lekárstva. Juraj si prekvapene zotieral z očí, úst a nosa mazľavú hmotu, keď naňho zboku bojovne zakričalo mokré lovárske žieňa:

- A ty s červenými vlasmi, čo pozeráš?

Juraj si stále pretieral oči, ale bez účinku. Ruky mal už rovnako zablatené ako tvár. Vyzeralo to, ako by sa chystal na fašiangovú zábavu v maske dákej čiernej mátohy. Len ryšavé vlasy mu svietili.

- Nepozerám, učím sa.

Mokré lovárske dievča prešlo skúmavo okolo neho a jeho učebníc. Potom bosou nohou zošuchlo zo skript trochu blata. Nepomohlo. Blatová machuľa iba skryla ešte viac odborného lekárskeho textu. Skriptá boli stále

viac premočené, ako nad nimi stála mokrá deva a kvapkala z nej voda.

- Pozeráš, nepozeráš, keby ťa tu videli moji bratia, vyťahali by ťa za uši a bol by si mulo...

- Mulo? A čo to je mulo?

- Mŕtvy. Po našom.

- Ale ja som sa nepozeral.

Lovárka naňho pochybovačne prižmúrila oči. Juraj si jej pohľad všimol a mykol zahanbene ramenami.

- Tak pozeral, ale iba trošičku, - ukazoval centimetrovú medzeru medzi prstami mladej bojovnej Lovárke. Lovárka sa usmiala zmierlivejšie.

- Ako sa voláš?

- Juraj. A ty?

- Sabínka.

- A čo máš v tých knihách, Juraj? Boha? Budeš farárko?

Juraj vzal do rúk skriptá zo všeobecného lekárstva a skúmal, ako veľmi sú zničené. Popritom Sabínke vysvetľoval:

- Nie, nie, ja sa stanem doktorom. Už čoskoro. Kdeže ja a farár... s mojimi ryšavo brčkavými myšlienkami?! Ja budem liečiť ľudí.

- Tak to budeš ako môj otec, ten tiež lieči. Koníkov. A bez školy. To dostal do daru od Pána Boha, ten ho remeslu vyučil. On sa s koníkmi iba porozpráva, poprosí ich, aby sa vyzdraveli a tie mu rozumejú a vyliečia sa. Za ockom na každom mieste, kde kočujeme, zďaleka chodia gazdovia, aby sme im pomohli s ich koníkmi, nemými pomocníkmi rodiny, alebo im predali naše krásne kone, našu pýchu.

- Ale ja budem liečiť ľudí. V nemocnici, - Juraj na zem dôležito položil knihy. Rozložil ich tak, aby si Sabínka vedela prečítať názvy a on v jej očiach stúpil na dôležitosť. Sabínka však nereagovala, bolo zjavné, že nevie čítať.

Znovu si nedôverčivo obzrela Juraja od hlavy po päty.

- Ľudí? Ty?

Lovárka Sabínka skláňala skúmavo hlavu raz na pravú, raz na ľavú stranu. Premýšľala. Nechcelo sa jej veriť, že tento zablatený fafrnok bude vedieť liečiť ľudí. Veď pochopiť dušu ľudí a vyliečiť ich, je ešte ťažšie, ako pochopiť dušu koňa a presvedčiť ho, aby sa stal zdravý. Potom pozrela smerom k rieke. Lovárky sa doumývali, vyšli na breh, obliekli sa a poberali sa preč.

- Budeš tu aj zajtra? - pozrela Sabínka rýchlo na Juraja a v očiach jej zaihrali šibalské ohníčky.

- Áno, budem. Keď neprší, chodím sa sem učiť každý deň. A tak až do jesene...

Sabínka prikývla.

- Mal by si sa ísť umyť.

Juraj si siahol na tvár, potom skúmavo pozrel na zablatené ruky. Sabínka ho hypnotizovala uhrančivými očami. Juraj sa poslušne pobral smerom k rieke. Vtom ho Sabínka predbehla a rozbehla sa smerom k Lovárkam. Prstom vystrašene ukazovala smerom k nemu a varovne kričala – mááátohaaa. Lovárky pozreli na Juraja a spolu so Sabínkou utiekli k táboru. Odvtedy sa už tak blízko Jurajovej učebne v prírode neumývali. Báli sa. Vďaka Sabínke si mysleli, že tam býva miestne strašidlo s čiernou tvárou a nehodno ho rušiť. Každý má svoje miesto, svoj spôsob života a netreba to nasilu meniť. Nech si strašidlo nažíva v pokoji. Lovárky sa k tomu miestu s rešpektom nepribližovali a chlapi Lovári na babské taľafatky času nemali. Okolo koní bolo vždy veľa roboty, ak majú byť krásne, silné a zdravé.

Zato Sabínka sa od toho dňa pri svojom strašidle zastavila denne. Často sa len tak dívala, ako sa Juraj učí, ako číta a píše. Nevedela sa vynadívať, lebo sama čítať a písať nevedela, pokladala to za veľké kúzlo a Juraja preto obdivovala. Hoci nevedela čítať, mala divoké

nápady a fantázie, čo všetko by z kníh vyčítala. Vzala si učebnicu ortopédie, držala ju písmenkami hore nohami, tvárila sa, že číta a rozprávala príbehy. Dokázala takto Jurajovi čítať svoje vymysleninky celé hodiny. Jej reč bola uhladená, plná krásnych obrazov a nikto by nespoznal, že tie slová a príbehy nepochádzajú z hlavy spisovateľa svetového formátu. Juraj s atramentovou ceruzou v ústach ju s obdivom sledoval.

Sabínka bola útla, krehká. Mala husté, gaštanovo-kučeravé vlasy, v ušiach jej cinkali veľké kruhové zlaté náušnice. Tvár zdobil prekrásny úsmev s bielučkými zúbkami ako tie najkrajšie perly. Pery mala vykrojené do tvaru dokonalého srdca. Bola živáň.

Keď Sabínka dočítala, smiala sa, aké má Juraj modré pery od atramentovej ceruzy, ktorú neustále cmúľal. Aj zuby a jazyk. Nevedela sa utíšiť a Juraj jej do toho smiechu vždy hovoril, že by mala tieto príbehy zapísať.

- Ale ako, Juraj, veď ja nepoznám tie vaše písmenká! Nauč ma ich čítať a písať...

Pri Jurajovi nemala obavy prejaviť túžbu a svoje sny. V jej rode by bolo pre ženu zbytočné, aby vedela čítať a písať. A tak ju Juraj postupne zaučal do tajov písmen. Bola mu povďačná za každý okamih, ktorý jej venoval, bola to pre ňu nová skúsenosť a splnenie sna.

Sabínka každý deň priniesla nejaké ovocie. Začiatkom júna jahody, potom čerešne, skoré jabĺčka, ríbezle, egreše, ringloty, maliny... Vďačných gazdov bolo na okolí mnoho a každý Lovárom rád dovolil ochutnať ovocie zo záhrady, keď pričarovali gazdovi dobrú úrodu. A tak Sabínka každý deň v košíku priniesla nejaké dobroty. Viac ovocia odvtedy Juraj nikdy nezjedol. A popri tom zušľachťovali svoj rozum. Kým Sabínka slabikovala prvé vety a kostrbato písala prvé písmenká, Juraj sa učil na záverečné exámeny. Učenie mu išlo ešte lepšie, aj keď mu do uší švitorila roztopašná

Sabínka. Zaľúbenci vedia aj hory prenášať a z ich priateľstva vznikala postupne krehká láska.

Juraj čoraz viac túžil po intímnych dotykoch, po bozkoch na jej šiju, po mocných, temperamentných objatiach, ale Sabínka nedovolila, aby prekročil prah povoleného zblíženia. Hoci obaja po sebe túžili, snívali po nepoznanom, báli sa to tajomno prekročiť.

Vari aj preto, že Sabínka pochádzala z cigánskeho rodu Lovárov a ich rodové zákony nedovolili nikomu cudziemu, aby vstúpil do ich života. Svoj si iba svojho bral. Aj Sabínka už ako mladé, dvanásťročné dievča bola sľúbená ženíchovi, ktorého vôbec nepoznala. Pochádzala z tej najvyššej kasty. Jej otec bol prísny, rešpektovaným vajdom a liečiteľom koní. Bol vysoký, urastený, s dlhými čiernymi bajúzmi a hrivou dlhých kučeravých vlasov, ktoré schovával pod čierny kalap.

Aj jeho synovia, jej bratia, boli krásni, statní muži. Telá mali pevne tvarované, samý sval, veľké ruky a tá ich bezprostrednosť, radosť zo života. Silní a veselí mládenci. Boli deťmi prírody. Keď sa prehánali na koňoch po okolí, vietor im nestačil. Juraj ich často pozoroval do pol pása nahých, len v nohaviciach a vysokých čizmách, keď jazdili na koňoch čiernych ako eben alebo ich kúpali v rieke. Bol v nemom úžase. Čím viac ich však obdivoval, tým viac sa ich bál. Oni by nemali žiaden problém urobiť z neho mula – mŕtveho...

V polovici augusta sa po dedine začalo klebetiť, že Juraj sa vláči s Cigánkou a namiesto doktora z neho bude kočovník. Súrodenci a mať naňho vyčítavo zazerali, otec na neho nakričal, nadával mu a vyhrážal sa. Dokonca sa mu raz aj snažil dať zaucho. Rodičia boli z jeho známosti zlomení. Mať s plačom lamentovala, aby prišiel k rozumu, kropila ho denne svätenou vodou:

- Dostaneš ju do hriechu a prekľajú nás. Majú takú moc!

S Jurajom to však nehlo. Prisahal rodičom, že so Sabínou nič nemal a hoci ju ľúbi, vie, kde sú medze. Veď Sabína sa má o pár dní vydávať! Mame odľahlo, posadila sa a takmer sa omylom napila z fľašky so svätenou vodou. Otec len mávol rukou.

- O to horšie, že sa má vydávať... Cigánka, keď chce, každého chlapa dostane, poblúzni ho, uhranie svojou vášňou... a všetky medze sa v tej chvíli pováľajú... - povedal otec v zlej predtuche a pri odchode nahnevane buchol dvermi tak silno, až v nich sklenené tabličky zarinčali.

Juraj na nič nedbal. Na posmešky a odsúdenie dedičanov, na výčitky súrodencov, obavy rodičov a ďalej sa chodil učiť na svoje miestečko pri rieke za dedinou. A vždy túžobne očakával príchod svojej Sabínky, lebo ich spoločné dni sa krátili. Jej svadba už bola na dosah. Svadobné prípravy si vyžadovali veľa času a Sabínka mohla prísť vždy len nakrátko, aby si videli do očí, chytili sa pritom vrúcne za ruky. Topil sa v jej očiach a srdce ho bolelo zo dňa na deň viac.

Posledný deň pred odchodom za ženíchom prišla Sabínka až podvečer. Skôr nemohla. Celý deň chystali stoly, jedlo, víno, pálenky, aby sa rozlúčili s nevestou. Strojili krásne ebenové kone – svoju hrdosť, na dlhú cestu.

Sabínka so skríženými nohami unavene sedela proti Jurajovi, kvetinkovú sukňu mala vykasanú. Jej prekrásne nohy boli pre Juraja vábničkami. Lavý kútik úst mala trošku stiahnutý nadol a nozdry silno stisnuté, čo jej dodávalo hrdý výraz.

- Vezmeš si ma za ženu, Juraj?

- Hneď by som si ťa zobral, oženil sa s tebou, ale sama vieš najlepšie, aké prekážky stoja medzi nami. Sú silnejšie ako tá najdravejšia rieka. Sme z úplne odlišných svetov. Ty si Cigánka a ja nie... Ani tvoj, ani môj

rod by nás neprijali... hovorili sme o tom už tisíckrát, zabudla si?

Sabínka pokrútila hlavou.

- Nezabudla. Ale aj tak by som išla s tebou aj na kraj sveta. Aj ty?

Nečakala na Jurajovu odpoveď. Nemo si položila hlavu na jeho hrud' a odovzdane mlčala. Načo ďalej rozprávať o ich trápení. Presne vedela, o čom Juraj hovorí. Aj jej rodine sa doniesli správy o červenovlasom gadžovi, fáma o strašidle nemohla vydržať naveky. Aj jej rodina bola proti ich vzťahu. Zakázali Sabínke stretávať sa s Jurajom, zakázali jej veľkú ľúbosť k nemu. Spálili knihu rozprávok, ktorú jej daroval, aj písanku s jej prvými slovami, čo vlastnoručne napísala. Pred oči jej podsúvali obrázok budúceho muža, bol od nej o polstoročie starší, pripomínali jej svadbu a cestu za vybraným ženíchom. Celá horela boľavými pocitmi. Aj Juraja bolelo srdce nad tým, ako je svet zariadený a ako nepraje ich láske. Oči Sabínky v stále hustejšej tme blčali nepokojom ako ohníky a triasla sa od strachu ako nevinné zvieratko. Plakala na Jurajovej hrudi a ten ju upokojujúco hladil, čičikal a tišil. A ani nevedeli ako, začali sa milovať. V tú noc sa Juraj a Sabínka, tí dvaja zúfalcí osudu, navzájom pripravili o poctivosť.

Po milovaní Sabínka Jurajovi zaspala v náručí. Aj Juraj zaspal.

Snívalo sa mu, že mal okolo hrdla zlatú retiazku, akú nosievajú Lovári. Retiazka mala privesok, ružu. Žena, celá v čiernom, mu ju strhla z krku. Retiazka sa rozpadla, pomaly, pomaličky padala na zem. Zlatá ruža sa pri dopade zmenila na studený kamenný kvet, aký býva na hrobch.

Juraj z desivého sna precitol celý spotený. Sabínka, schúlená vedľa neho, s hlavou na jeho hrudi, dýchala pravidelne a nečujne. Nepohol sa, lebo ich splynutie bolo zázračné a do brieždenia im zostávalo ešte

niekoľko hodín. Mohol sa potichu pozerieť na jej krásne telo, veľké prsia, obľý zadok a prekrásne dlhé nohy.

Čím viac sa díval na Sabínku, tým viac ho zaplavovala stiesnenosť, strach a temná predtucha budúcnosti. Veľké šťastie z intímnej prítomnosti milovanej ženy sa razom zmenila na bôľ v srdci. Ozvala sa v ňom varovná predtucha, zákaz oboch rodov. Pozrel na milovanú tvár a srdce mal žiaľom rozorvané ako žobrák svoj odev. Brieždilo sa. Kone pri rieke začali nedočkavo erdzňať. Čoskoro okolo nich začnú chodiť bratia Sabínky. Juraj ňou jemne zatriasol.

- Už musíš ísť, láska moja, - prebúdzať ju. Už síce nebola dievčaťom, ale ženou, no i tak pozrela naňho pohľadom nevinného stvorenia, prekvapeného, že spánok netrvá večne. Vycítil rozčarovanie mladého tela, ktoré bolo ešte pred chvíľkou ponorené do úplného pokoja a šťastia.

- Už? Snívalo sa mi, že sme spolu ušli do sveta. A mali sme dcéru, ktorá chodila do škôl a bola krásna a liečila ľudí, tak po našom. Prežili sme spolu krásny a šťastný život. Ešte chvíľku ma nechaj snívať... - odvrátila od Juraja tvár a uložila sa opäť k spánku. Juraj ju podvihol a pevne uchopil v objatí.

- Musíš vstať a ísť, Sabínka... povinnosť...

Sabínka otvorila oči. Ale dieťa v nej sa kamsi stratilo, vyprchalo priamo pred ním. Silno sa k Jurajovi privinula, prudko ho bozkala na ústa. Bez slov sa obliekla a nakoniec z lajblíka vybrala retiazku s prívěskom ruže.

- Juraj, maj tú retiazku pri sebe a budeš ma cítiť vždy, keď budeš po mne túžiť. Darovala mi ju moja starká. Je začarovná pre ľúbiace sa duše, čo nemôžu byť spolu.

Len čo si Juraj z jej roztvorenej dlane vzal retiazku s ružou, rozutekala sa Sabínka k vozovému táboru. Ani sa neobzrela. Juraj plakal a vzpínal ruky k Bohu,

prosil ho, aby to zmenil. Ale to sa nestalo. Sabínku pobebe naložili aj s bohatou svadobnou výbavou do vozov a tie sa pohli kamsi do Rumunsku, za jej mužom.

Pre Juraja nastala smutná doba. Bez Sabínky cítil v duši iba obrovské prázdno a temný smútok. Hoci všetci naokolo sa tešili, lebo záverečné štátne skúšky na medicíne zložil najlepšie z celého ročníka a primár Kollár ho hneď zamestnal v bystrickej nemocnici, on sa tomu všetkému tešiť nedokázal. Denne liečil chorých ľudí, každý deň dochádzal vlakom domov, ako bez duše pomáhal otcovi s drevom na zimu. Nešpásoval s ním ako inokedy, všetko robil iba mechanicky ako stroj. Pokorne svoju výplatu odovzdával rodičom, ktorí sa z neho radovali a kvitli pýchou na syna doktora.

A Juraj? Bral si čo najviac služieb v nemocnici, aby nemusel myslieť na Sabínku. Aj tak ale myslel a každú chvíľku zvieral v dlani retiazku s čarovnou ružou.

V polovici októbra mal v nemocnici v nedeľu konečne voľno, bol doma a mohol byť len sám so sebou a svojimi myšlienkami. A tak sa vybral na prechádzku za dedinu, k svojmu miestečku pri rieke. Prekvapilo ho, že Lovári tam ešte stále kočovali. Vrátil sa domov, vzal z kuchyne dva čerstvo napečené bochne chleba, do tašky nabalil fľašku silnej ražnej pálenky rožovky a odhodlane kráčal súmrakom k táboru. Veľký otvorený oheň, okolo ktorého boli obopnuté veľké kamene z brehu rieky, ho bezpečne doviedol až k táboru Lovárov.

Neodohnali ho, keď jeho tvár vyšla z tmy a osvietil ju lovársky oheň. Ženy varili na veľkých platniach, deti nosili drievka a prikladali na oheň, pobehovali okolo žien, chytali ich za sukne, schovávali sa pod nimi a škemrali matere ochutnať z veľkých kusov mäsa, čo sa varilo v obrovskom kotle.

Juraja prekvapilo, že muži a ženy sedeli okolo ohňa osobitne, nie vedľa seba. Podišiel bližšie. Nahlas pozdravil a predpažil ruky s bochníkmi chleba a s fľašou

rožovky. Vajda, Sabínin otec, prekrásny muž s ohnivým pohľadom, siahol po fľaške a gestom rúk dal Jurajovi pokyn, aby si sadol k chlapom.

- Doniesol som vám aj chleby, - rozhliadal sa Juraj sadajúc k chlapom. Uvažoval, čo s nimi, ale vtom pribehla jedna mladá Lovárka a so smiechom mu vzala pecne z rúk. Ďalšia mu do nich strčila akúsi placku.

- Toto je náš chlieb – marikľa. No, ochutnaj...

Juraj sa trochu okúňal, ale nakoniec do marikle nedôverčivo zahryzol. Marikľa bola ešte horúca, skoro si spálil ústa, jazyk i ruky, ale nepustil ju na zem. Nedôvera v tvári sa po prvom súde vytratila a vystriedal ju blažený výraz. Rómsky chlieb bol chuťovo iný ako kysnutý, ktorý priniesol. Pripomínal skôr posúch, ale len trošku. Znovu do neho s chuťou zahryzol a Lovárky sa spokojne zasmiali. Jedna z nich prišla k nemu a ukázala mu, ako sa marikľa je. Roztrhala ju na niekoľko dielov.

Vajda a ostatní muži ich s pokojnou dôstojnosťou sledovali. Takáto dôstojnosť je vlastná iba mužom lovárskeho rodu. Svojou rečou medzi sebou prehodili zopár slov a potom sa vajda pozrel jeho smerom.

- Darmo hľadáš Sabínku, odišla do ďalekej krajiny.

Juraj smutne prikývol a vajda mu podal fľašku s pálenkou. Juraj si odpil a vrátil vajdovi. Vtom vstal jeden z Cigánov, Baro šéro – Veľká hlava, ktorý mal nezvyčajný rozprávačský dar a začal rozprávať. Všetci z tábora stíchli a počúvali. Juraj nerozumel, čo hovorí, lebo hovoril ich rečou, ale čím viac si uchĺpaval z kolujúcej fľašky, tým viac slovám Báro šéra rozumel. Keď dorozprával, obrátil sa k Jurajovi.

- Vieš, doktor, reč mojej matky mi znie najkrajšie. Opája ma jej tajomný rytmus. V nej viem vyjadriť, čo cítim, čo som prežil. Sú v nej nežné tóny ako tóny, ktoré vychádzajú z pier tých najkrajších lovárskych

žien. V našej reči je melódia, v ktorej sa mieša sila, ne-spútanosť a pôvab. Naša reč je prísnu rečou, je darom, povinnosťou, spôsobom života, tradíciou. Je slobodnou ako diaľavy a bezhraničné horizonty, ktoré vídame na svojich cestách. Reč matky je istota rodu. Bez nej by sme neboli sami sebou. Ty si Sabínku naučil čítať a písať tvojou rečou, ale ona je sama sebou, keď žije po našom a rozpráva našou rečou. Bez svojho rodu je ničím. Sabínka by sa zadusila, keby nemohla rozprávať rečou svojich predkov, svojej mamy. Napriek láske k tebe... doktor.

Juraj vstal a objal ho. Vajda prikyvoval a bafkal zadumane svoju cifrovanú fajku. Ženy práve dovarili mäso a začali ho podávať vo veľkých vajlingoch, osobitne mužom a ženám. V jedle boli aj veľké uvarené zemiaky s cibuľou. Jelenie mäso bolo dochutené rôznymi voňavými koreniami a bylinkami. Juraj ochutnal a nemohol prestať jesť. Masť mu tiekla po ústach, mäso bolo výborné, nikdy ho takto upravené nejedol.

Bola noc, ženy potíšku spievali pomalé cigánske piesne, zádumčivo pozerali do ohňa a deti spinkali pri nich, na ich širokých sukniach, prikryté plachtami. Juraj odchádzal z tábora až nad ránom, rovno na vlak do Bystrice. Vajda ho vypevradil a po ceste mu položil otázku:

- Už vieš, prečo je Sabínka medzi nami šťastná, prečo ctí naše tradície?

Juraj prikývol.

- Viem. Cítite ako jeden, viete sa rozdeliť s radosťami aj so starosťami, so všetkým, čo život prináša. Nemôžete jeden druhého sklamať, lebo ste jedno. Tam pramení aj vaša hrdosť, aj keď nie ste bohatí...

Vajda zastal.

- Doktor, ty si múdry človek, ale hovoríš hlúposti. My sme najbohatší medzi bohatými. Kde vidíš múry, také, aké sú medzi vami? My máme celú oblohu pre

seba, všetky hviezdy nám svietia ako lampášiky, ako najväčší poklad. Slnko, keď vychádza, dáva nám silu od skorého rána a nádej a radosť až do noci... to zažiješ len tu, medzi nami a nikde inde. My máme bohatstvo v sebe a v radosť z každého nového života, radujeme sa, že sme slobodní. Hrdosť, úcta, viera – to je naše najväčšie bohatstvo.

Juraj stál s vajdom pri železničnej trati neďaleko zastávky a obaja v hlbokom zamyslení vyhládali bez slov východ slnka. Tú úžasnú chvíľu prehlušilo pískanie vlaku do Bystrice. Parný rušeň pribrzdil a Juraj naskočil do vagóna. Späť do svojho gadžovského sveta, do svojho nemocničného stereotypu...

O pár dní po noci v lovárskom tábore sa mu podarilo zohnať v Bystrici podnájom. Už sa nemusel denne trmáčať vlakom tam a späť. Domov posielal peniaze pravidelne, ale chodil iba na sviatky. Plne sa oddal svojej práci a stával sa z neho lekár vychýrený široko-ďaleko.

Ružu od Sabínky zvieral v dlani čoraz zriedkavejšie, a tak nevedel, netušil, nemalo mu aké kúzlo našepkať, že koncom apríla sa Sabínka vrátila domov k svojej rodine. Sama a s hanbou. Rodina vybraného muža poškrvrnenú, tehotnú ženu odvrhla. S bruškom a novým životom pod srdcom, pokornú a zmierenú s osudom, v požehnanom stave ju často videli na lúke na brehu riečky. Na tej, kde sa pred pár mesiacmi stretávala s Jurajom.

Ženy z dediny, vracajúce sa z prác na poli, jej vraveli, aby tak nebehala, že má bruško veľmi dolu a že sa dieťa narodí oveľa skôr. Sabínka len mávla rukou:

- Nedbám, len nech zdravé uzrie svetlo sveta to moje malé stvorenie.

Asi mesiac pred termínom pôrodu prišli na Sabínku prvé bolesti. Zapôsobili na ňu ako úder pästou. Vzápätí ustali. Nikomu nič nepovedala, ani nechcela, veď otec

mal dosť starostí. Bola poškrvnou rodu, jeho sklamaním, naštrbila hrdosť Lovárov, tak to cítila. Otec aj rodina ju mali veľmi radi a nedali jej znáť jej morálny pád, no ona sama sa pred nimi hanbila.

Bolesti sa každým dňom stupňovali, boli čoraz intenzívnejšie. Chodievala ku koníkom a hladkala ich. Aj tie cítili jej utrpenie a skláňali hlavy k jej ramenám. Stávalo sa, že posledné obdobie pred narodením dieťaťa zaspávala v bolestiach v sene pri koňoch. Tak tomu bolo aj v deň pôrodu. Unavená si ľahla na ľanovú plachtu, ktorú mala položenú na čerstvom sene. Opäť mala bolesti. Bola sama a celkom vystrašená, ležala s pokrčenými nohami.

- Čo sa deje? - pýtala sa sama seba v zmätku.

Vtom sa opäť ohlásili bolesti v podbrušku. Silné a neustávajúce. Čosi sa v nej rozbilo ako krehký pohár. Medzi stehnami jej vytryskol červený prameň.

- Bože, tak takto sa zomiera. Vykrváčam. To je trest za môj hriech. Bože, ale ja to dieťa chcem. Milujem ho. Pomôž mi, prosím...

Keď bolesť opäť na chvíľku ustala, zakričala Sabínka z posledných síl zúfalým hlasom:

- Oteeeeeec!

Pozrela sa na svoje stehná, niečo jej tieklo po nohách. Krv a plodová voda sa sfarbili doružova. Dobehol udychčaný otec a bratia. Otec zobral Sabínku do náručia, odniesol ju do postele. Hoci priviedol na svet veľa koní, nevedel dcére pomôcť. Vedel, že pôrod bude ťažký a dcéra, ak včas neprivedie pomoc z dediny, neprežije. Medzitým bratia doviezli babicu, ktorá priviedla na svet veľa detí z dediny. Sabínku našla s otcom celú mokrú a modrú od vysilenia a strachu. Pot jej tiekol po sluchách a pod ňou bolo veľa krvi. Keď Sabínu znova zaplavila bolesť z kontrakcie, pri ktorej z nej vystreklo opäť veľa krvi, od bolesti zamdlela. Babica sa vystrašila a kázala bratom doviešť doktora.

Hodiny bolesti plynuli pomaly. Babica sa snažila Sabínke pomôcť, ale podobne ako Sabínin otec aj ona tušila, že to nebude ľahký príchod neviniatka na tento ťažký svet. Sabína mala bruško späť, tvrdé, dieťa otočené nožičkami do pôrodných ciest. Babica sa obávala najhoršieho: dieťa sa nehýbalo a Sabínka silno krvácala.

Našťastie, bratia priviedli dedinského doktora veľmi rýchlo. Šťastie v nešťastí... Práve lovil ryby neďaleko od tábora. Potom bratia na koňoch cvalom vyrazili pre dôležitý lekársky inštrumentár. Doktor oprel udice, umyl si ruky a spolu s babicou začali konať. Dieťa bolo treba zo Sabínky rýchlo vytiahnuť. To bola jediná šanca, ako zachrániť oboch. Bratia medzitým podali doktorovi prinesenú brašnu. Doktor požiadal otca, aby doniesol čo najsilnejšiu pálenku. Otec mu pálenku podal v poháriku s korálikmi na obrube, dôkaz, že je veľmi silná, a dali ju k ústam Sabínky. Pokorne sa napila.

Pri prvom záreze skalpela do jej brucha Sabínka v návale novej, neočakávanej bolesti zavrela oči a od vysilenia opäť zamdlela. Zdalo sa jej, že letí k Bohu. Mala nádherný, oslobodzujúci pocit. Nič ju nebolelo a bola šťastná. Blížila sa k Bohu, čakal ju na konci cesty, už-už mu mohla pozrieť do tváre, keď jej duša vhupla späť do tela. Počula hlasy:

- Sabínka, dievča moje, preberte sa, máte krásnu dcérku.

Nad Sabínkou stál dedinský doktor vo vysokých rybárskych čizmách a usmieval sa na ňu. Obväzom jej previazal bruško a povedal, že sa príde pozrieť, ako sa rana hojí. Len nech teraz veľa oddychuje.

- Kde je? - zašepkala Sabínka.

Lekár hodil hlavou smerom k babici, ktorá dieťa umyla, zavinula do ľanového plátna a ukázala Sabínke.

Stal sa zázrak, narodilo sa dievčatko s krásnymi červenými vlasmi. Pre rod Lovárov je červenovlasé dieťa symbolom zázračného dieťaťa. Dievčatko bolo prekrásne. Aj otcovi, lovárskemu vajdovi, sa zaleskli oči od dojatia. Vzal dieťaťko z rúk babice, pobozkal ho na čelo a rúčky, vyniesol ho von, kde všetci čakali a na celý tábor hlasno oznámil:

- Máme Veronku, bude novým životom, novým bohatstvom a silou pre náš rod.

Všetci sa tešili, podávali si červenovlasú Veronku z rúk do rúk a žehnali jej príchod na svet.

Juraj sa dozvedel o narodení Veronky od kolegu, dedinského lekára, veľmi skoro. Od tej doby sa nevedel na nič sústrediť, nespával, myšlienkami bol pri Sabínke a ich dcérke Veronke. Dokonca aj retiazku s ružou vybral odkiaľsi zo spodnej zásuvky svojho písacieho stola. Tá tryzna v ňom bola veľká. Taká veľká, že v jednu noc nevydržal, obliekol sa, sadol do vlaku a hneď zo stanice ešte nadržanom utekal po brehu riečky, čo mu sily stačili, k táboru Lovárov. K ich vozom, k jeho dcérke Veronke a k jeho jedinej láske Sabínke.

Zaklopal na okienko voza. Vyšla Sabínka, ešte krajšia ako pred temer rokom. Neprejavila však žiaden cit. Nemo sa vrátila do voza a doniesla mu ukázať Veronku. Juraj ju zobral do rúk. Bola prekrásna a bola jeho. Tie vlásky, pery, nos... zazdalo sa mu, že v sne sa naňho usmieva. Od radosti zjúújkol a spýtal sa Sabínky, kedy sa zaňho vydá. Ale Sabínka mu dala prst na pery, aby bol ticho. S vážnou tvárou mu pomaly a dôrazne povedala:

- Neočakávaj od toho nič. Naše svety sa nikdy nespoja, nikdy nebudeš môcť žiť v mojom svete a my s Veronkou v tvojom. Ja patríť sem, Juraj, nikdy by som nevedela žiť vašim životom. Moja rodina to nie sú len otec a bratia, ale všetci, čo sme tu. Spája nás minulosť

a povinnosť v budúcnosti, sila pre upevnenie rodu. A tou silou sme my, ženy. Juraj, pred Bohom Veronka bude vždy tvoja dcéra zrodená z lásky, bolesti, žiaľu, ale v našom rode patrí všetkým. Je naším šťastím. O pár dní odchádzame z dediny a putujeme ďalej, tam ma čaká šťastie, vyčítali mi ho z čiar na dlani ľavej ruky. Pobožkaj malú a zapamätaj si jej vôňu, obraz jej podoby, tvár a ver mi, že v pamäti ti tá stopa navždy zostane. Nevieť, či a kedy sa sem vrátíme...

Juraj vedel, že Sabínka to myslí vážne. Poznal dôverne, že sloboda, hrdosť a lovársky rod sú jej podstata a bez nich by nebola tou Sabínkou, ktorú tak miloval. Vybozkával si dcéru, siahol do vrečka a vytiahol z neho svoju retiazku s ružou. Položil ju malej do perinky:

- Veronka, maj tú retiazku vždy pri sebe a budeš ma vždy cítiť, vždy budeš vedieť, že aj tvoj otec stojí pri tebe a veľmi ťa miluje. Darovala mi ju moja láska, tvoja mamička. Je začarovná pre ľúbiace sa duše, ktorým nebolo súdené byť spolu.

Vtom sa za Jurajom zjavil vajda, otec Sabínky. Položil Jurajovi dôrazne na plece ruku a nemo ho odprevadil z tábora, kde žili Lovári, hrdí a slobodní Cigáni.

Lovári o pár dní odišli a Juraj ich už nikdy viac nestretol. Prešlo dlhých dvadsaťpäť rokov. Juraj prežil vojnu, povstanie, oslobodenie... Časom sa oženil, splodil a vychoval syna, stal sa z neho popredný slovenský pôrodník. Raz ako významná osobnosť dostal pozvanie na otvorenie výstavy rumunských maliarov. Na stojanoch boli rôzne podobizne žien, mužov a detí a v popredí veľký portrét prekrásnej ženy – Cigánky s červenými vlasmi. Na krku mala retiazku s príveskom ruže, ktorý mu bol veľmi povedomý. Mladá Cigánka sa usmievala, oči je blčali ako ohníky a ten úsmev, ten úsmev mu bol dôverne známy... Pod obrazom názov diela: Cigánka s ohnivo červenými vlasmi.

Juraj stál pred obrazom vo vytržení a vedel, že na tomto mieste nie je náhodne ani on, ani tento portrét. Po dlhých rokoch mu osud doprial opäť vidieť svoju dcéru.

Kúpil ten obraz a zavesil ho vo svojej pracovni hneď vedľa obrazu svojho syna. Nik z rodiny nenamietal. Denne sa díval na svoje deti a žehnal im, nech boli kdekoľvek.

Čím bol starší, tým častejšie chodil do rodnej obce na dlhé prechádzky popri rieke. Vychutnával si scenériu slnečných lúčov, ktoré padali na zem a vyzerali ako zlatý dážď. Tešil sa z vánku, ktorý sa naplnený letnou horúčavou mihal pomedzi stromy. Pozeral vôkol na lúky posiate zlatom púpav. Občas sa mu zazdalo, že počuje hlasy cigánskych žien, ich zvonivý smiech, že vidí hrdú a nespútanú Sabínku, ako mu beží oproti.

ČAROVNÉ HUSLIČKY

Eva náhlivo vystúpi z trolejbusu. Počká, kým sa s fúčaním zatvoria jeho dvere, a len čo sa harmonikový elektrický kolos zavesený na elektrickom vedení pohne smerom k pošte, prebehne cez cestu na náprotivný chodník. Elegantné jarné lodičky ju trochu tlačia, ešte sú úplne nové, nerozchodené, ale aj tak rezko a v rýchlosti rytme klopká vysokými opätkami po slnkom ožiarenej dlažbe chodníka. Ponáhľa sa. Sľúbila Aničke, že ju zo škôlky vezme hneď po olovrante a sľuby sa musia plniť. Otvorí cifrovanú, starodávnú bráničku. Bránička škripe každý deň o čosi viac, asi ju treba po zime naolejšovať a možno aj namaľovať. Kde-tu sa z nej olupuje farba a odkrýva hrdzu. Eva trochu zaberie do kopca a udychčane vstúpi do dverí škôlky. Nad dverami zazvoní zvonček. Eva sa z plných pľúc nadýchne špecifickejšej vône. Tak voňajú iba škôlky. A deti. Zo šatne sa ozýva detský džavot. Ide po chodbe k nemu.

Deti už boli po olovrante a práve sa obliekajú von, na dvor. Kto by sedel v tak krásny jarný deň v triede? Učiteľky im pomáhajú, občas niekomu zaviažu topánocky, kde-tu pomôžu neposlušným detským prstíkom s gombičkami na bundičke. Anička Evu okamžite zaregistruje a beží s otvoreným náručím k nej:

- Babička, ešte som ťa nevidela a už som počula, že si to ty.

- Ozaj? - vybozkáva Eva Aničku. Miluje jej detsky úprimné oči plné oddanosti, čistoty a dôvery.

- Ozaj, podľa tvojich kopýtok na topánkach. Tak klopkáš iba ty.

Eva sa rozosmeje a rukou jej hladivo rozstrapatí krátku ofinku. Anička uisťujúco prikyvuje, až jej začnú nadskakovať čierne zapletané vrkoče s veľkými mašľami.

- Naozaj, naozaj... - hladí babičku Evu po ruke. Učiteľka sa tiež zasmeje a výchovne Aničku opraví:

- Babička nemá na topánočkách kopýtka, Anička, babička má opätky.

Anička otrávene vzdychne a mávne rukou:

- Veď ja to predsa viem. Ale vieš čo, pani učiteľka, to sú čarovné opätky! Keď si ich babička obuje, vždy narastie aj o meter, - hovorí presvedčivo Anička.

Eva a učiteľky vyprsknú od smiechu. Anička zneistie a potiahne Evu za ruku.

- Veď povedz, babička, však sú čarovné, však vždy narastieš...

- Veru, narastiem, - potvrdí Eva Aničke. Učiteľky sa pod fúzy usmievajú. Do debaty sa zapletie znalec Peťko. Potiahne do seba alergický soplík a vážne prednesie smerom k Aničke:

- Aj moja mama má také čarovné topánky. Tiež vždy narastie.

Anička dá ruky vbok a zagáni na Peťka. Rozmýšľa, čo povedať, ale znalkyňa Betka ju predbehne.

- Všetky ženy majú také čarovné opätky, aby sa páčili chlapom a aby im kolegyne závideli, aké majú krásne nohy. Aj ja budem mať také čarovné opätky, keď pôjdem do vysokej školy. Mamina mi to sľúbila, - uzavrie mudrovanie Betka a založí provokačne ruky na hrud'. Anička presunie gánivý pohľad z Peťka na Betku.

- No a čo, aj ja budem mať také čarovné opätky, keď pôjdem do školy, však, babička? - pozrie s nádejou Anička na Evu. Eva chlácholivo prikývne. Peťko znechutene krúti hlavou:

- A ako so mnou budeš hrať v takých topánkach futbal, Anička?

Anička mykne plecami.

- Veď to až keď pôjdem do školy, dotedy sa môžeme hrať.

- To je dobre, - uspokojí sa Peťko a máva odchádzajúcej Aničke na pozdrav.

Eva hojdá v parku Aničku. Vždy sa tu cestou zo škôlky zastavia. Anička vtedy Eve vyrozpráva celý škôlkarský deň a Eva Aničke zase ten svoj v nemocnici. Dnes však Anička mlčí. Premýšľa.

- Čo si si spapala jazyk, keď z teba slovko nevyjde? - ťahá Eva z Aničky slovička. Anička záporne pokrúti hlavou a ako dôkaz na Evu vyplazí veľký ružový jazyček. Potom sa šibalsky usmeje. Znovu sa ticho nechá hojdať. Po chvíli začne nahlas dumkať:

- Kopýtka má skoro každá baba.

- Myslíš opätky... - pripomína vnučke Eva.

- To je jedno. Veď ty vieš, čo myslím, babi.

Eva súhlasne prikývne a znovu sa dotkne hojdačky, aby vnučku viac rozhojdala. Anička pokračuje vo filozofovaní.

- ... keď má kopýtka skoro každá baba, tak isto nie sú čarovné. Čo je teda vôbec čarovné?

Eva bez dlhého uvažovania začne vyratúvať:

- Dnešný deň, to že sme spolu, že sa máme rady, že sme taká krásna rodina, že si...

Anička si otrávene udrie rukou do čela a prevráti oči stĺpikom.

- Babka, nemyslela som toto. Ja som myslela na veci, na veci, - zdôrazňuje Anička a pozrie priamo do očí svojej energickej babičky.

- Sú na svete nejaké čarovné veci? Poznáš nejaké?

Eva sa zamyslí. Anička čaká jednoznačnú odpoveď.

- A nedáš si koláčik? - spýta sa Eva namiesto odpovede. Anička sa súhlasne usmeje a žmurkne na babičku.

Sedia vo vyľudnenej cukrárni. Ľudia dnes akosi zabudli chodiť do cukrárni, vychutnávať si prítomnosť, priateľov a blízkych, urobiť deň výnimočným, zhovárať sa, rozprávať príbehy. Ach Bože, či jej je clivo za tými príbehmi... Tí, ktorí prídu dnes, neposedia, nepozhovárajú sa, nenačúvajú si, nepoznajú žiadne príbehy, z

ktorých je náš svet poskladaný ako veľká farebná mozaika. Iba si v rýchlosti dajú do škatuliek zabaliť zopár maškrtiiek a v tichosti sa vytratia do svojich ulitiek. Keď sem Eva chodila so svojimi deťmi, vždy tu bolo plno. A veselo. Priestor bol plný príbehov. Spomienky na ne sa nostalgicky vynárajú pred jej očami odkiaľsi z hĺbky mysle. Eva si podopiera bradu rukami a díva sa na Aničku, ako bojuje s karamelovým veterníkom. Prichádza servírka. Na stôl položí tácku s kávou a pohárom vody.

- Dvojitá, tak ako to máte rady, pani doktorka.

Eva pozrie na servírku a poďakuje. Servírka sa odkníše k pultu, sadne si a začne sa neprítomne venovať svojmu mobilnému telefónu.

Anička vezme medzi dva prsty karamelovú striešku veterníka a začne ju dookola obhryzkávať. Po chvíli sa tajnostkársky nakloní k Eve.

- Babi, tak ako je to s tými čarovnými vecičkami. Sú nejaké? Poznáš aspoň jednu?

Eva prižmúri jedno oko a prstom privolá vnučku hlavu ešte bližšie.

- A nikomu to nepovieš? Lebo o čarovných veciach sa musí mlčať, inak by stratili svoju čarovnú moc.

Vnučka položí zvyšok karamelovej dobroty na tanierik, olízne dva prsty a vztýči ich na prisahu, ako to videla nedávno vo filme.

- Bude to naše tajomstvo, - zašepká nečujne a od napätia sťažka preglgne.

Eva sa pohodlne oprie o stoličku a začne rozprávať.

- V mojom dlhom babičkovskom živote som videla iba jednu jedinú čarovnú vec. Bolo to pred mnohými rokmi, keď po tuhej zime prichádzala jar. Ovocné stromy sa odeli do krásnych farieb a vykvitli do výnimočných vôní. V ten jarný deň ponad les vyšlahol výnimočne žiarivý ohnivý pás – predzvesť svitania. Obloha

bola posiatá červenými obláčikmi, ktoré na nej tancovali ako uhličky v pahrebe. Obláčiky postupne bledli a začali žiariť sťa zlaté mince, ako ovce roztrúsené po lúkach nad Očovou. V tejto záplave svetla sa objavil na oblohe zlatý kotúč slnka, ktoré prinášalo svetu nový život. Len v našom dome na konci dediny sa v tých skorých ranných hodinách jeden život skončil. Zomrel tvoj pradedko Vojtech. V jeho rukách sa aj palica vo vreci vrtela. Na nejednom bále tak roztancoval bohatých urodzených, že nadránom, na svitaní, či vznešení muži, či ich vzácne ženy len ťahali nohy za sebou, pretože veselo pretancovali celú noc. A keď jemu bolo clivo, nejedno oko tiež ostalo zarosené.

- On bol taký veľký čarodejník? - šepne takmer bez dychu v nemom úžase Anička. Eva si odchlípne z kávy a zdôraňujúco zodvihne prst.

- Tvoj pradedko bol najlepší čarodejník, akého som kedy poznala. Bol vychýrený huslista, a to sú najväčší čarodejníci na svete! Jeho husľové melódie roztopili ľad aj v tých najchladnejších srdciach.

- Wau, to sa isto nepáčilo Snehovej kráľovnej, - spomenie si Anička na Andersenovu rozprávku, čo jej Eva nedávno čítala.

- To si píš... aj jej ľadové srdiečko pradeduškove husľové melódie zobudili. Všetci ľudia čakali, kedy vezme do rúk svojej husle a prejde slákom po ich strunách, kedy z jeho čarovných huslí zaznie melódia.

- Škoda, že zomrel, - zosmutnie Anička. Eva prikývne.

- Veru, škoda. Aj vtáčiky v to ráno, keď zomrel, zosmutneli, stíchli. V okolí jeho domu nastalo ticho, vtáčiky sedeli na konároch a plakali: Zomrel Vojto, vychýrený huslista, kto bude s nami spievať? Už nebude ten veselý človečik po záhrade chodiť so svojimi čarovnými husľami a učiť nás krásne melódie. Aké piesne teraz budeme bez neho spievať? A kto nám bude hrať?

Koho budeme počúvať, s kým sa zhovárať, keď jeho niet? Rozumel nám a my jemu. Bol to človek s veľkým srdiečkom.

- To je taký smutný príbeh, babička, - pokrúti hlavou Anička.

- Taký smutný som ešte nikdy nepočula... - naberie si do úst trochu krému, zamyslene v nich nechá lyžičku a čaká na pokračovanie babičkinho rozprávania.

- Keď tvoj pradeduško zomrel, celá rodina zosmutnela, lebo temer všetci z nášho rodu sú muzikanti.

- Okrem teba, babička, ty si doktorka, - pripomína Anička Eve. Eva súhlasne prikývne.

- Pri pradeduškovi sa vtedy zišla celá muzikantská rodina, aby sme spolu smútili. Duše muzikantov smútia inak, lebo sú iné ako duše obyčajných ľudí. Duše muzikantov sú citlivé a najmä to, čo je v človeku, všetky emócie, city, radosť, bolesť – vyjadrujú svojou hudobnou rečou. Temer celá rodina si sadla okolo zosnulého pradeduška Vojtecha a ticho sedela. Slzy sa tísli do očí a kvapkali na podlahu, bolo počuť každú, ktorá ako perlička padala na drevenú podlahu. Všetci tíško plakali.

Anička si ticho utrie slzičku a napäto počúva babičkinho rozprávanie.

- A vtom sa to stalo: znenazdajky, z ničoho nič sa zrazu neočakávane otvorilo puzdro, v ktorom boli uložené pradeduškove husle. Husle so slákom sa vzniesli ponad jeho posteľ a samé od seba začali nad jeho mŕtvym telom hrať.

- Asi sa s pradeduškom prišli rozlúčiť, však, babička?

Eva prikývne.

- Asi áno, Anička, lebo keď tie husle dohrali, toto nám ľudskou rečou povedali: Milí moji, aj nám je ťažko, pretože s týmto človekom sme prežili dlhé roky, krásne aj ťažké chvíle. Vždy, keď mu bolo clivo, ale aj

v radostné dni, nás s láskou brával do náručia, pohladil a slákom vyrozprával, čo ho ťažilo pri srdci. Vieme o všetkých jeho boliestkach aj radostiach. Spovedal sa nám a vkladal tak do našej duše čarovnú moc. Nie všetci, ktorí nás zoberú do rúk, budú vedieť na nás hrať. Túto moc bude mať len ten, kto hudbu bude vnímať ako Vojtech. Ten, kto bude mať spojenie s Pánom Bohom, kto bude načúvať nášmu vnútru, pretože do nás Vojtech uložil prevzácny poklad, silný, výrazný tón, všetky melódie sveta a najmä spôsob hry, ktorý je zároveň spôsobom života. My budeme spájať váš hudobný rod. Ak sa ale dostaneme do nevhodných rúk, zmlkne, začneme sa pomaly rozpadávať a zostaneme z nás len bezcenný korpus bez duše.

Keď husle dopovedali, ľahli si na pradeduškovu hrud', ktorá pred pár hodinami dodýchala a tam zostali nehybne ležať. -

- Toto sa fakt stalo, babička? Fúúú... - odpije si Anička z Evinej vody. Eva vážne prikývne.

- Tak takéto čarovné husle by som tiež chcela stretnúť... čo sa stalo ďalej?

- No, po slovách huslí začali prítomní pozeráť na seba a v duchu sa spytovali, kto je vhodný z rodiny, zo synov, vnukov, aby po drahom otcovi, dedovi zobral husle do rúk a rozoznel ich. Nešlo ani tak o to, že husle boli vzácne, od starodávneho majstra, ale o to poslanie, ktoré budúci majiteľ huslí bude mať, ak sa mu husle podarí oživiť, rozzvučať. To poslanie je pokračovaním hudobného rodu, v husliach bude naďalej žiť ich predok, jeho tón, istota, preveľký cit. Len tak náš hudobný rod prežije. Nikto nemal odvahu husle chytiť, prevziať zodpovednosť, poslanie a vylúdiť z nich Vojtovo melódie. Vtom prišla z hlavného mesta Vojtova vnučka, tvoja mama. Mala deň predtým v škole skúšky a len čo sa dozvedela, že jej milovaný pradeduško zomrel, hneď prišla. Vošla do izby a kráčala rovno

k husliam. Vzala ich do rúk, priložila k hrdlu a jemne potiahla slákom po strunách. Husle bôlne zavzdychali a zdalo sa, že zostanú mlčať, keď tu mama ráznejšie potiahla slákom po strunách a husle začali hrať smutnú pieseň – Cigánsky plač. Prítomní stíchli. Bola to melódia, ktorá vyjadrovala žiaľ, ale aj silu národa a bola to milovaná skladba tvojho nebohého pradeduška Vojtecha. Všetci prítomní sa pozreli na seba a okamžite vedeli, že husle sú v pravých rukách. A tak čarovné husle žijú ďalej a Vojtov rod je dodnes veľmi silný a v spoločnosti vážený.

Eva a Anička sa na seba dívajú. Nič nehovoria. Bez slova odídu z cukrárne. Mlčia aj celú cestu domov. Až sa Eva bojí, či to s tým príbehom neprehnala. Či ešte nebolo priskoro...

Doma však už nemá čas premýšľať nad mlkvou vnučkou. Rýchlo sa prezlečie a pustí sa do varenia. Dcéra a zať dnes priletia z turné vo Francúzsku a celý víkend budú pokračovať v hraní v Tatrách. Chce im teda na večeru pripraviť niečo chutné pod zub. A uvariť do zásoby, niet nad to vytrhnúť v cudzom svete kus poctivého domáceho jedla. Aj otcovi tak mama vždy vyvárava.

Eva škrabkou čistí zeleninu do polievky a očkom sleduje Aničku. Vytiahla z knižnice staré albumy a prezerá si pradeduškove fotografie z ciest. Hral takmer všade vo svete. A na žiadnej fotografii nechýbajú jeho slávne čarovné husle.

Zvoní zvonček. Prichádzajú dcéra a zať, všetci sa vítajú, vytešujú... mladí rozprávajú nové príbehy z ciest, z koncertov. Anička sa ticho vytratí. A odrazu sa zo spálne ozvú husle. Dcérine husle. Vojtechove husle. Čarovné husle. Spievajú trasľavú, nesmelú melódiu. Všetci sa nahrnú do spálne. Anička na nich významne pozrie.

- Rozprávam sa s čarovnými husľami.

- Hej? A čo ti hovoria? - pýta sa zať.
- ... že raz budem slávna rómska primáška. Presne ako pradeduško a mama...

ODPUSTENIE

O ženách som vedel vtedy málo. Boli pre mňa zavretou knihou, čiernymi pohyblivými batôžtekmi. Jedny chudé, druhé tučné, jedny veľké, druhé malé, ale všetky hybké pri chôdzi.

Keď som ich vídal pri potoku smiať sa alebo vadiť sa, rozmyšľal som v plnej tajomnej plachosti, čomu sa podobá ich vnútro, keď rodia deti. Ako sa im tam to dieťa zmestí... Vedel som, že rodia deti. Vedel som aj to, že pridávajú. Ale viac som nevedel pochopiť.

Mal som strach z nepoznaného, ktorý sa vo mne chvel, akoby naznačoval, že raz to tajomno rozlúštim. To však už nebudem chlapcom, ale dospelým mužom.

Vyrastal som s otcom sám. Moja mať utiekla do ďalekej Matky Rusi. Bol som ešte malé chlapča. Zaľúbila sa bezhlavo do priekupníka. Skôr to bol ale profesionálny zlodej. Kradol všetko. Mne ukradol mamu.

Otec žil odvtedy sám, občas do voza priviedol mladú ženu, ale len na chvíľku, pobavil sa s ňou a vyhodil ju, nedbajúc na to, že je pokročilá nočná hodina. Neveril už ženám. Bol to čudný človek, akiste sa ani sám nepoznal, nikdy sa nesnažil vypátrať, kým a čím vlastne je. Jeho tvár a pokožka boli biele, len havranie vlasy prezrádzali, že patrí k Cigánom. Bol šikovný drotár, opravoval ľuďom zo širokého okolia hrnce a rendlíky. Bol ako búrka, veterná, silná, hrmotná, preto ho aj „Burkom“ prezývali. Raz bol celkom vážny a jemný človek a občas ho pochytila zúrivosť alebo zúfalstvo. Vtedy bol voči všetkým nespravodlivý. A najviac voči sebe. Opil sa a do nemoty hral na harmonike clivé piesne. Často vtedy ani nespal doma. Lahol si pri potôčiku na briežku, tam mal svoje miesto, kde smútok zaháňal.

Otcovi sa v tom čase darilo. Ako chýrny drotár chodil po domoch, po okolitých dedinách a opravoval, čo mu gazdovia opraviť dali. Aj so senom pomáhal, aj pri stavbách robil. Mali sme peniažky a otec mohol voz vymeniť za maringotku.

Bola krásne pomaľovaná farebnými kvetmi, vo vnútri sme mali pokrovce, na posteli periny a vankúše naplnené husím perím, žiadne konské deky ako Cigáni naokolo. Pred maringotkou sme mali mohutný stôl a dlhé lavice, tam sme sa pomestili celý fajt.

Žili sme pospolu s jeho mladšou sestrou Vierkou. Vierka dospievala s nami, s chlapcami. Čím sme však boli starší, tým viac menila svoje návyky. Už sa s nami tak nenaháňala, neliezla po stromoch, neskákala s nami z vrby do potoka, nebila sa s nami. Menil sa aj jej zovňajšok. Guľatila sa. Až sa z nej zrazu stala krásna žena.

Mala husté vlasy zapletené do mohutného vrkoča. Keď si ich pri potoku rozpletala a umývala, mal som pocit, že bola odetá do hodvábnej látky. Také krásne ako ten najjemnejší hodváb boli jej vlasy.

Starostlivosť o rodinu prevzala Vierka. Každú sobotu vzadu za maringotkou prala bielizeň vo veľkej cínovej vani, skoro sa v nej stratila, taká bola útla, ale silu mala, aj výdž. Keď doprala, zavolala nás chlapcov a šup do vane. V tej vode, čo prala prádlo, nás doslova vydrhla. Vždy posadila oproti mne môjho bratranca Janka. Namydlila nás od hlavy po päty a poliala studenou vodou z krhle. A my sme vrieskali od zimy a ujúkali. A všetci naokolo sa smiali. Bol to krásny čas.

V tom čase som si začal uvedomovať, že som čoraz viac dospelejší, hlas mi preskakoval ako murínovi, aj telo sa menilo. A v hlave zmätok. Z chlapca sa muž stával.

Možno preto som tak citlivo prežíval, keď za našou Vierkou začal chodiť učiteľov syn Tomáš. Keby sme nevedeli, že je z vázenej rodiny, pristal by k nám, k Cigánom. Veselý bol, taký nepoddajný. Bol veľmi nízkeho vzrastu, s výraznou šošovicou pri nose. Aj keď bol učiteľov syn, učenie mu nešlo. Len za dievčatami chodil a našu Vierku vábil. Starý Cigán Rudo sa na to hneval,

odháňal Tóna od Vierky. Niečo vedel, ale nechcel nič povedať.

Rudo bol vážený, autorita. Nik z našej fajty okrem neho nevedel čítať ani písať, len on vedel. Vybavoval po úradoch rôzne povolenia, ale aj nahlasoval počet cigánskych duší, ktoré sa usadili pri dedine, aby im richráti dovolili prezimovať na ich území. Ak niekto zomrel, nahlasoval úradom úbytok osôb, vybavoval povolenie, kde môžu zosnulého pochovať. Zvyčajne na konci cintorína, bez mena.

Sme národ kočovný, voľnosť je náš zmysel života, spoznávame nové krajiny, učíme sa ich zvyky, jazyk, ale aj vydávame dievčatá, lebo tie sú náš poklad – sila.

Vďaka Rudovi sme si postupne uvedomovali, že túžime po tom, aby naše vozy už nemali kolesá a mohli sme sa slobodne rozhodnúť, kde chceme žiť. A on to vždy vedel s úradmi vybaviť.

Rudo bol veľmi vážený, rešpektovaný v rode. Každý sa k nemu chodil radiť. A nielen preto, že vedel čítať a písať, ale aj preto, že jedine on vedel vyriešiť spory s úradmi, aj s Cigánmi medzi sebou.

Rudo bol múdry a plný príbehov, to on nám každý večer rozprával, čo prežil za mlada, hovoril o putovaní, o láske, o mužoch a ženách, ale aj o biede.

Miloval som jeho príbehy, ktoré nám mladým a dychtivým sveta rozprával za letných nocí do skorého rána. U nás bolo zvykom, že v horúce letné noci sme spali vonku všeci pospolu, chlapci vedľa dievčat. Samozrejme, že sme nespali, rozprávali sme sa do skorého rána, počúvali Ruda, triasli sa pri jeho strašidelných príbehoch o mŕtvch, tých sme sa veľmi báli, hlavne prekliatia mŕtvych a toho, že by nás stiahli so sebou pod čiernu zem. Ale Rudo hovoril aj veselé príbehy, neraz sme spolu spievali ťahavé cigánske piesne. Starí Cigáni sediac opodiaľ pri ohni počúvali, neraz sa k spevu pridali a tešili sa z nás detí, lebo deti sú

v cigánskom rode dar darov. Sila rodu, moc, istota, že prežijeme.

Pamätám si, ako v jednu jasnú letnú noc uprostred Rudovho rozprávania zomrela tetka Gizela, vdova po strýkovi Tónovi.

Vartovali sme pri jej tele a Rudo sa rozrozprával:

- Bieda je škola života. Tvrdá, neúprosná, hrozná. Vyzýva nás ľudí do boja, aby sme prežili. Nesmieme zabudnúť na to, že bojovať máme nielen proti vlastnej biede, ale aj proti biede svojho národa, proti neprávosti, proti nevraživosti a hlavne, aby si muž ženu ctil a žena verná mužovi bola. Bieda je zlo, čo plodí všetky ostatné zlá. Ale bieda je liečiteľná dobrom. Dobro, lásku rozdávať, to pomáha stavať mosty človeka k človeku. Gizela bola chudobná, ale jej deti boli pri nej v dobrom aj v zlom. A keď sama nevedela chodiť, deti jej boli nohami, rukami. Zaspala v pokoji a naveky. Boh z nej sňal pozemskú bolesť, ale nám bude chýbať, lebo jej múdrosť, skúsenosť, pokora, cit pre odpustenie, tie sa nedajú zaplatiť. Milí moji, je zvykom, aby tí, ktorí jej ublížili, sa jej ospravedlnili a oľutovali svoje skutky, lebo len tak môže odísť na druhý breh a odpustiť.

Rudo nám rozprával, že Gizela nemala ľahký život, jej muž Tóno bol veľký sukničkář. Ako bol maličký, tak bol hybký. Vedel ženám ulahodiť nielen slovom, ale aj činom. Každú sukňu obrátil nielen v osade, ale aj v dedine. Nejedna žena aj v zrelom veku mu podľahla. Ťažký bol život tetky Gizely s takýmto veľkým záletníkom.

Zosnulá bola obklopená sviečkami, vartáši sa striedali. Každý, kto k nej prišiel, zapálil malú sviečku a ospravedlnil sa jej, ak jej za života ublížil.

Aj tetka Marka, stojac nad jej nehybným telom, v rukách žmolila kapesník. Smoklila, fúkala doň nos. Mrm-lala si ostošeš, až sme postupne všetci stíchli, lebo tetka nie a nie odísť. Zapálila jednu sviecu, mrmlala,

potom druhú pri hlave nebohej a zase mrmlala, prežehnala sa a zapálila ďalšiu sviečku, až z nej nahlas vyhrklo:

- Spala som s tvojím mužom, Gizka moja, a hľa, Vlado je mojím hriechom, - ukázala na svojho syna so šošovičkou pri nose. Všetci sme stíchli, lebo také dačo sme nečakali od ženy, ktorá žila poctivým životom. Tetka Marka lamentovala, plakala a nakoniec zabožila prítomných:

- Ale nielen ja som zhrešila a kto sa neospravedlní Gizke, tak nech mu ústa skrivejú do roka a do dňa!

A milí moji, po týchto slovách k nebohej pristúpili ďalšie tri ženy – kajúcnice. A žiadali Gizku tiež o odpustenie.

- Aj ja som zhrešila a môj hriech mi je Jano, Jožo a Peter.

Strýko Tóno mal výraznú šošovičku pri nose. Vtedy som si uvedomil, že v osade bolo pár chlapcov s takým istým znamienkom, ale nikdy mi nenapadlo, že by to mohli byť synovia strýka Tóna. Tak takto to chodí medzi mužmi a ženami. V hlave som spomínal, kto všetko má ešte pri nose výraznú šošovicu od strýka Tóna. A zdúpnel som. Učiteľov syn Tomáš. Nikdy by mi nenapadlo, že učiteľov syn je Gizkinho Tóna ľavoboček.

Rudo sa potmehúdsky usmieval a keď si všimol, že som všetko pochopil, poslal ma do dediny po ďalšiu hriešnicu – učiteľovu ženu. Mal som pani učiteľovej oznámiť, že Gizela, Antonova žena, je na Pravde Božej. A veru, pani učiteľova neváhala, dala na hlavu klobúčik s čiernym závojom a prišla so mnou do osady. Pozdravila nás všetkých a pristúpila k telu nebohej tetky Gizely, aby ju tiež požiadala o odpustenie.

- Zhrešila som, Gizela. S tvojím mužom Tónom. Môj Tomáš je jeho syn. -

Veru, Tomáš bol najviac ako z oka vypadnutý Tónovi, vzrastom malý, územčistý, vitúz, ktorý obháňal

mladé dievčatá pri potoku a na nič iné nemal hlavu ako na sukne.

Vierka sa pozrela na starého Ruda s vďakou, veď by podľahla blízkej rodine, keby nie toto priznanie.

Tetku sme pochovali. Za jej truhlou išlo veľa pokorných ľudí. Mládencov sebe podobných so šošovicou pri nose.

Rudo zabožil mužov žien, ktoré sa priznali k nevere, aby neublížili svojim ženám, lebo tetka Gizka by si ich postupne zobrala k sebe. Ona ženám ich úpadok odpustila a bolo to medzi nimi vybavené.

Po tejto udalosti si náš rod vyslúžil v dedine prívlastok šošovičkári.

A pani učiteľova sa s pánom učiteľom a Tomášom odsťahovali ďaleko. Pán učiteľ nevyčítal svojej žene nič, lebo on mužom nebol. Nikdy by nesplodil žiadne dieťa. Ďakoval v duchu sukničkárovi Tónovi, že mu zachránil jeho mužskú česť a vďaka nemu mohol mať rodinu.

Kedysi som o ženách vedel málo. Boli pre mňa zavretou knihou, čiernymi pohyblivými batôžtekmi. Jedny chudé, druhé tučné, jedny veľké, druhé malé, ale všetky hybké pri chôdzi. O mužoch som toho vedel ešte menej. Mal som strach z nepoznaného a túžil tie tajomstvá spoznávať a lúštiť. Bolo to v čase, keď som prestával byť chlapcom a začal som sa stávať mužom. Čo dodať, život je krásny aj so svojimi prehreškami, ktoré robia svet pestrým, neopakovateľným a jedinečným. Takým šošovičkovým.

O HLADANÍ DOMOVA

Za dávnych, pradávnych čias, ďaleko-predaleko, kdesi medzi vysokými horami sa rozprestieralo zelené údolie. Bolo to nevídané údolie, lebo bolo rozprávkovo úrodné. Zo všetkých strán ho ako chrabrí strážcovia obklopovali strmé, skalisté hory. Ich vrcholce boli pokryté večným, belostným snehom a nikto sa neodvážil ich výšku a chlad prekonať. Ručaje, ktoré stekali z nedobytných štítov, sa zlievali v strmý vodopád a ten sa rútil z výšav do úrodného údolia. I keď slnko už dávno zapadlo k zemi, vo vode z horských riav stále ihrali jeho lúče spletené v kratochvíli okúzlenia s kvapkami horských bystrín. Slnčné lúče pospletané s krištáľovo čistou vodou hôr sa vo vodopáde menili na blahodárny zlatý dážď, ktorý oživoval všetko naokolo. Preto ľudia toto územie pomenovali Údolím zlatého vodopádu.

Z údolia vytekala riečka a vinula sa priesmykom ďalej do širokých rovín. Zasnežené horstvo priťahovalo okrem slnka aj mraky. Nežne plávali po oblohe a kochali sa krásou doliny. Keď sucho a horúčavy umárali okolitý svet, mraky údoliu vždy dopriali dosť vlahy a tieňa. A keď všade naokolo zúrila krutá zima, mraky zakryli vysoké hory naokolo a dovolili slnku Údolie zlatého vodopádu zohriať a presvetliť.

Možno preto tam vždy bola úroda taká bohatá, tráva tak krásne zelená, vysoká, seno tak výnimočne voňavé, jablká tak sviežo šťavnaté, hrozno tak modrasté a medovo sladučké. Každý človečik, ktorý tadiaľ prechádzal, si myslel, že je v rozprávke.

Údolie zlatého vodopádu patrilo trom ženám čarodejkám: Svetlane, Teodore a Marte.

Svetlana a Teodora boli veľmi, veľmi panovačné a škaredé strigy, vari preto sa zahaľovali do papraďového závoja. Podopierali sa palicami omotanými syčiacimi hadmi. Keď si Svetlana a Teodora chceli urobiť voľnú cestu, hrmotne zaborili palice do zeme a hady sa pred nimi začali rýchlo plaziť a šíriť hrôzu. Čo živé

utekalo pred nimi na všetky svetové strany. Nik sa Svetlane a Teodore neopovážil pozrieť do tváre. Mali zarastené obočie s malými, hrôzostrašne žmúriacimi očami, ktoré dokázali nazrieť do každej ľudskej i zvieracej duše, ovládať ju a vyciciavať zo sily. Mali predĺžené kostnaté telo, strapaté vlasy a veľké žlté zuby.

Marta bola iná. Vzrastom nízka, jemná, súmerná. Jej dobroprajnosť naďaleko žiarila z jej krásnej, dobroprajnej tváre. Odetá chodila skromne, do plátených šiat, v ktorých sa jasne črtala silueta krásnej ženy.

Jej staršie sestry Svetlana a Teodora čarami hospodárili a vládli v Údolí zlatého vodopádu. Všetko, z čoho nemali úžitok, kántrili. V údolí nebolo počuť drozda, nelietal tade vrabec, nenašiel sa ježko, svrčkovia. Svrčkov strigy výslovne nenávideli, lebo im rušili spokojný spánok. Ak Svetlana a Teodora mali sluhov, za prácu im veru neplatili peniazmi a ani naturáliami, ale im radšej počarili. Sluhovia tak po vykonaní práce utekali zblúdilo do lesov a už sa z nich nikdy nevrátili.

Majetkov tak mali Svetlana a Teodora až-až, ale podeliť sa o ne veru nechceli s nikým. Darmo prišli chudobní za nimi a žobrali o jedlo, o múku, nič im nedali, vyhнали ich z Údolia zlatého vodopádu ako psov. Len Marta za nimi utekala, v batôžku im doniesla jedlo a kázala im, aby sa už nevracali, lebo zlé sestry ich skántria.

A takto lakomé a škaredé bosorky Svetlana a Teodora vládli nad krásnym Údolím zlatého vodopádu dlhé roky. Leto striedalo zimu, jar, jeseň. A stále to isté dookola...

Iba v najchladnejšie a najtemnejšie dni roka, v stridzie dni od Kataríny do zimného slnovratu, Svetlana a Teodora opúšťali Údolie zlatého vodopádu a odchádzali na cestu sily, k ľuďom na rovinu, lebo si potrebovali pričarovať silu novú od dobrých ľudí, ktorým počarili a ich silu a rozum si zobrali. Zlé bosorky tak

robili každú zimu v tieto dni, lebo práve tieto chladné zimné dni boli najtemnejšími v roku.

Marta nemusela naberať síl a chodiť so sestrami. Bola dobrá a v nej sa sila každým dňom znásobovala jej dobrotou. Pred odchodom z domu sestry Marte prikázali, aby nikam nechodila, aby udržiavala oheň a nikoho do domu nepúšťala.

Keď Svetlana a Teodora odišli, Marta si prisadla k ohňu, lebo husto mrholil dažďosneh. Múry domu boli presiaknuté chladom a vodou, ale pri ohni teplúčko. Na ražni mala mäsko, ktoré poctivo otáčala. Mäsko rozvoniavalo po celom dome.

Marta mohla v tieto dni slobodne rozmýšľať, nemusela svoje myšlienky tajiť a strážiť, lebo sestry boli ďaleko a nemohli ich svojimi prižmúrenými očami prečítať a potrestať ju za ne. A neodbytné myšlienky hneď začali v jej hlave prúdiť silno a vášnivo ako riavy Zlatého vodopádu.

- Prečo len tri musíme v tomto krásnom údolí žiť? Prečo tu nemôžu žiť spokojne aj iní ľudia? Prečo si domov nemôžem pozvať hostí, muziku, veď všetkého máme nadostač. Prečo sú moje sestry také zlé a prečo nekonajú dobré skutky, keď majú takú čarodejnú silu? Veď dar meniť svet čarami, vedieť a vidieť do budúcnosti, nie je márnym darom. Zlými skutkami sa budúcnosť nepíše...

Len čo jej myšlienky prebehli myslou, ktosi zabúchal na bránu, potom sa ešte raz ozvalo ťažké klopanie, akoby sa klopadlo rozhýbalo a klopalo v rytmických taktách.

- Klop, klop, klop...

- To je asi vietor, - povedala si v duchu Marta.

- ... k nám predsa nik nechodí, nás sa všetci boja a Údolie zlatého vodopádu zďaleka obchádzajú...

Ba veru nie, nebol to vietor. Buchot sa ozval ešte silnejšie a ešte nástojčivejšie, čo bolo pre Martu veľmi

ohromujúce. Duša jej zamrela v tele a srdce silno a zvučne bilo. Zdalo sa, že búchajúci je vo veľkej súre a že sa vôbec neobáva, kto mu otvorí.

Marta ledva dýchajúc vyklonila hlavu z okna, aby videla, kto to môže byť, kto stojí pred bránou.

- Vari dnes je ten deň, čo som tak mnohokrát videla vo svojich predtuchách? Vari dnes prichádza ten zvláštny cudzinec?

Pred bránou stál v nečase muž s dlhými brčkavými vlasmi po pás. Oblečený v dlhom čiernom kabáte, ktorý mu sialhal takmer po zem. Z kabáta vykúkala farebná košeľa. Obuté mal vysoké čizmy a v pravej ruke držal drevenú bakuť ukončenú podobizňou hlavy.

Neobyčajný návštevník Martu tak zarazil, že z okna pozerala mĺkvo a meravo. Takého človečika v okolí nevidala.

- Kto si? - opýtala sa Marta zastretým hlasom.

- Cigán, - odpovedal do piky premočený cudzinec.

- To je tvoje meno? - naklonila hlavu zvedavo nabok Marta.

- Nie. Volám sa Gejza. Prosím, pusti ma dnu.

Z muža kvapkalo ako z dáždніка. Z končekov fúzov mu stekala voda a začínala vytvárať krehké cencúľe. Cudzinec sa pred jej očami začal meniť na mrznúci cencúľ.

- Prepáčte, pane, nemôžem vás pustiť.

- Prečo nemôžeš? - drgľoval zubami cudzinec.

- Moje sestry by ma skántrili, keby som vás pustila.

- Ale ja nič nechcem. Iba sa usušiť, zohriať, trošku sily nabráť pred nečasom.

- Nemôžem vás pustiť, naozaj.

- Ja odídem preč. Zabľúdl som. Čaká ma môj národ pred údolím. Prosím, zľutuj sa...

- Ja by som aj, ale ako to spraviť, aby sestry o tom nevedeli?

Marta vedela, že nemôže cudzinca vpustiť dnu. Sestry to hneď spoznajú, lebo začarovali zrkadlo tak, aby im ukázalo každého, koho videlo a kto bol v dome.

Pozerala na muža, ako sa kláti od zimy a hladu a vtedy jej to napadlo. Rýchlo zobrala kus ľanového plátna a prehodila ho cez zrkadlo, aby v ňom neostal odkaz v podobe obrazu toho, kto bol v izbe. Sestry sa tak nič nedozvedia. Budú vidieť len tmú...

A tak sa Marta zľutovala nad cudzincom a vpustila ho do maštale, aby sa zohrial, usušil, nabral sily pred nečasom.

Myšlienky však opäť začali dotieravo prúdiť hlavou.

- Máš v dome všetko, oheň ti horí a ty sa ním nepodelíš? V maštali ho necháš? Aj mäsko je už hotové, celé ho nezješ, len čo by si ho vyhodila...

Marta otvorila vráta do maštale.

- Na chvíľku vás pustím do domu, ale potom musíte odísť.

- Odídem, moja.

Marta si obzerala muža. Bol vysoký, ruky mal mozoľnaté a také veľké ako lopúchy v priekope na jar, oči ako uhliky, ktoré práve blčali v ohni. Fúzy dlhé, súmerne zakrútené. Vlasy ako vlny v potoku, čierne ako eben. A to jeho oblečenie, ej veru, nebolo také, ako nosil okolitý ľud.

- Okadiaľ si?

- Sám neviem, kde mám domovinu. Putujeme po krajinách a hľadáme svoj domov, len všade, kde príde, môžeme len chvíľku zostať. Sme už unavení z večného putovania, chceli by sme svoju zem, svoj pokoj a najmä žiť tak, aby sme sa stali súčasťou ľudí a nie ich vyhnancami.

- Smutný to život vediete, ale cez údolie neprejdete, lebo moje sestry vás tadiaľto nepustia, skántria vás čarami, musíte sa vrátiť späť.

- To nemôžeme, tam, odkiaľ nás vyhnali, my len ďalej musíme ísť!

Mäsko rozvoniavalo, muž si fúzy natahoval. Marta mu podala chlebík s chrumkavou kôrkou, čašu vody a kúsok z mäska odrezala. Vodu vypil na dúšok a kúsok chlebíka ujedol, ale mäska sa nedotkol. Zostatok chlebíka a mäsko do malej ľanovej taštičky ukladal.

- Gejza, čo to robíte? Tá taštička je predsa mokrá, tam sa vám chlebík rozmočí! Dala som vám ledva pre vás a aj s tým sa chcete podeliť?

- Áno, mám deti a tie sa potešia chlebíku, čo i len omrvinke a o mäsku ani nevravím.

Marta sa zahľadela do očí muža a videla svojim okom čarodejky celý jeho národ, videla cesty, ktorými prešli, a povedala si, že im pomôže. Tu len otáča mäso, riadi obydlie a hatí zlé sestry od zlých skutkov, lebo v zlobe a čaroch dlho vládnuť v údolí nebudú, ich vlastná zloba sa voči nim obráti a skántri ich. Och, tie neposedné myšlienky na sestry. Ani si neuvedomila, že ich môžu privolať.

Marta ani nestihla domyslieť a sestry tam už boli. Odkryli zrkadlo, či ešte niekoho neukrýva, obšmietali sa okolo stola, pozerali podeň, do každého kúta nakukli príkro zazerajúc na Cigána Gejzu a Martu. A potom už len spustili taký diabolský krik, že aj oheň uhýbal so strachom ich vreskotu.

- Prečo si neuposlúchla rozkazy? Ako si mohla pustiť tohto bedára dovnútra? Kto ti to dovolil?!

Gejza sa zháčil, vyľakane pozeral raz na tie dve škaradnice, raz na jazyky ohňa, čo prebleskovali na stenu. Gejza sa uhýbal, aby ho iskry z ohňa nepopálili.

Vtom Teodora vzopäla ruky a začala zaklínať. Marta sa sklonila k zemi a požiadala sestru, aby to nerobila, lebo tento muž má za sebou veľa odkázaných chudobných ľudí, ktorých má vyvieŕ z údolia a bez neho sa nepohnú a zahynú.

Svetlana sa smiala ako zmyslov zbavená. Tešila sa z bolesti muža aj sestry.

- No a čo?! Nech zahynú, o pár desiatok chudákov bude menej!

- Pre zmilovanie, sestry moje, dajme mu šancu, ja som ho vpustila dnu, ja som spoluvinná, na mňa obráťte svoju zlobu, - zvolala Marta zúfalo smerom k strigónskym sestrám.

- Veru, si, a preto budeš oddnes žiť rok bez darov čarovania ako smrteľníčka a s týmto mužom budeš rok robiť v údolí. Budeš pracovať na poliach, v sade a vykonávať robotu, ktorú ti dáme robiť.

Zodvihli sestry ruky k novému bosoráctvu a začali hrôzostrašne čarovať. Marta zažmúrila oči, využila posledné chvíle, keď mala danosti čarodejky a začala tiež odriekať svoje dobré protikúzlo:

- Želám si, aby rok sa stal dňom, kvôli ľuďom, ktorí čakajú pred Údolím zlatého vodopádu, lebo by ten zlý, studený čas v zdraví nevydržali.

A tak sa aj stalo. Z roka sa stal deň a ten deň-rok bol strašný. Vietor neprestajne zavýjal, skučal. Dážď a sneh tancovali v bláznivej fujavici a pichali do nej a Gejzu ako roj rozhnevaných včiel. Slnko im bičovalo tváre a bez vody a jedla padali od únavy a vysilenia. Myslela, že je to jej posledný deň.

Z Marty sa v ten deň stala obyčajná žena, ktorá cítila bolesť, keď sa pichla trňom ruže, cítila radosť, keď stihli pooberať voňavé hrozno do kadí pred krupobitím, ale najmä spoznala, čo znamená byť odkázaný na druhého človeka a nespoliehať sa na dar vedieť čarovať.

S Gejzom robili spolu. Marta sa snažila priučiť Gejzu práci s drevom, naučila ho, ako zakladať oheň, poznávať bylinky, ale najmä ho učila, ako sa starať o zvieratá, ako zistiť podľa chrupu, či je zvieratko zdravé a ako je dôležité podstieľať im. Ako spoznať, či je kôň zdravý, aký je starý. Priučila ho, ako uchovávať ovocie,

ktoré im pomôže na dlhých cestách, keď nemajú dostatok vody.

Gejza sa rád priučal. Počúval a všetko si pamätal. Mocnými rukami vyberal skaly z riek, čistil nánosy z potokov. Ohradil bystrinku a chytil ryby do rúk. Marta mu rozprávala, ako je dôležité mať domov, strechu nad hlavou, ukazovala mu v údolí, ako pozorovať prírodu a podľa toho žiť.

Marta dala Gejzovi dar darov, ukázala mu, že keď je súčasťou putujúceho národa, musí vedieť vybrať miesto pre svoj národ, kde sa usadí, aby to bolo tam, kde je vždy slniečko, kde je blízko voda, kde je nedotknutá príroda, aby im darovala svoje plody a dary.

Gejza bol veľmi učenlivý a vedel, že dostáva obrovský obzor poznania. On ju však tiež priučil tomu, aby sa vedela so všetkým rozdeliť. Už nikdy Marta nejedla chlebič bez toho, aby sa nepodelila s Gejzom. Nejedla jablčko, aby ho neprekrojila na dve časti. Ona sa tešila na noci, keď Gejza spieval krásne piesne, ktorým nerozumela, ale melódia bola tak silná, že vedela vycítiť, o čom tie piesne sú. O láske, dobre, o spolunažívaní, o dlhých cestách, ale aj o žiali a radošti.

Rok-deň sa minul ako voda, ktorá preteká v potoku. Marta získala svoje danosti späť a videla, čo sa stane s jeho národom. Vedela, že ich čaká veľká skúška, dlhá cesta, ale aj seba videla ako jednu z nich. Veľmi si obľúbila Gejzu a ponúkla sa mu, že ho bude sprevádzať na ceste hľadania domova. Gejza sa potešil tiež, Marta mu bola srdcu blízka a žena v národe je darom nevýslovnej hodnoty.

Marta sa rozlúčila so sestrami, ktoré ani v tú stranu nepozreli. Chceli niečo vyriečiť, ale poprosila ich, zapri-sahala, aby mlčky, len pohľadom ju vypravovali z domu a aby Cigáni mohli prejsť údolím bez zastavenia.

Sestry s vykriveným úsmevom prikývli. Odvtedy ich už ani v sne, ani v živote nestretla.

Marta sa stala súčasťou veľkého rodu Cigánov, ktorí boli hoci chudobní, ale svorní. Prechádzala s nimi krajinami. Putovali za vozmi, v ktorých ležali mladé kojace ženy, malé deti, starci, staré ženy, chorí.

V jednom voze boli kade s vodou, veľké kotly a obrovské kusy kameňov. Marta sa spýtala Gejzu:

- Gejza, prečo veziete tak veľikánske kotly a kamene? Veď vás to ťaží, uberá miesto, je to bremeno.

A Gejza odpovedal:

- Marta, veľké kotly máme preto, že sa z nich všetci najeme a kamene slúžia na založenie ohňa, veď koľký raz sme prechádzali krajinou, kde nebolo ani jedného kamienka... A kde by sme postavili náš hladný kotlík? Naučili sme sa spolu žiť a spolu jesť, a to nás drží pospolu v dobrom aj v zlom.

Celý deň Cigáni putovali. V noci sa utáborili, prespali na neznámych územiach ďaleko od dedín a skoro ráno išli ďalej. Gejza už aj chcel, aby sa národ usadil, ale Marta na neho pozrela a spýtala sa, či si pamätá, aké má byť bezpečné miesto pre jeho ľud, aby sa usadil. Gejza prikývol a súhlasil, bez vody a bez dreva zahynú jeho členovia rodu pod holým nebom, pod slnečnou páľavou, musia ísť ďalej. Ale čím ďalej putovali, tým menej zelene videli. Páľava ľudí ničila. Putovali, putovali až sa pred nimi objavila scenéria skalistého územia.

Marta sa pozrela do diaľky a opýtala sa Gejzu, či by sa opäť rozdelil s posledným, čo má a či má niekoho z rodu, čo je taký ako on. Gejza dlho neuvažoval. Mal troch dospelých synov a ten najstarší bol najobetavejší, vychovávaný tak, aby viedol jeho národ a bol mu dobrým otcom, ak tu raz nebude.

Nuž, neváhal a zavolať Tibora. Vedel, že ďalšie obdobie bez vody a bez usídlenia rod nevydrží. Starí chradli, mladí ledva nosili tých, čo chorľaveli, ani koníky nevládali. Hrozilo, že sa rod rozdelí, a to nechcel, lebo

ak by sa rozdelili, ich sila sa stratí, ale najmä rod zanikne.

Marta vysvetlila Tiborovi, čo má urobiť. Ísť do skalnatého územia, doniesť to, čo mu odovzdá Víla skál. Tibor sa pýtal, čo to bude, ale Marta nepovedala, nesmela. Len mu podala fľašu s vodou a povedala mu:

- Vo fľaši je život.

Gejza vyprevadil syna, požehnal mu a odovzdal svoju bakaľu so slovami:

- Mne bakaľka pomohla, keď som nevládal, pomôže aj tebe, syn môj.

Tibor sa vybral ku skalám, zakýval svojim a v mene Božom sa vydal k útesom. Keď putoval hodnú chvíľu, premohol ho smäd a túžil sa napiť. Ako dvíhal fľašu k ústam, zazrel dieťa. Ležalo na kraji skaly úplne vyslabnuté, život na vlásku. Žalostne plakalo a pýtalo vodu. Tibor najprv zápasil sám so sebou, ale nie dlho, rozhodol sa, že sám smädu odolá a priložil fľašu k ústam dieťaťa. Dieťa sa napilo, usmialo a pobehlo sťa srnka smerom hore, ku skalám. Ešte raz sa na neho usmialo a ako hviezdička sa stratilo v nebi.

Tibor putoval ďalej, čím bol vyššie, tým sa mu zdalo územie čarovnejšie. Zo skál vyrastali krásne kvety, jasnozelený mach s bledoružovými hviezdicovými kvetmi, krásne biele zvončeky. Čisto biele ľalie tvorili krásny pokrovec v skalách. Ponad neho poletovali motýle, nemal pocit, že je v náručí skál, ale že je na tráve tam dole.

Keď kráčal ďalšiu hodinu, opäť ho smädilo, vo fľaši ostalo vody len do polovice, ale neodvážil sa piť, lebo vedel, že je nie na konci cesty. Nevládal, podpíeral sa o otcovu bakaľu. Keď tu vidí zúbožené psíča. Psíča skučalo, bolo smädné, vyplazovalo jazyk. Úbohé zviera, pomyslel si Tibor. Nalial si do dlane vodu a dal piť psíkovi. Psík zrazu zavrteľ chvostom a začal utekať. Tibor zbadal, že uteká cestičkou a ukazuje mu smer, aby sa

nemusel štvrať po skalách. Poďakoval sa prozreteľnosti Božej a šiel po ceste, kadiaľ utekal psík.

Vo fľaši zostalo vody len na dne. Schoval si ju za opasok pod košeľu. Už sa blížila noc. Hviezdy zasvietili ako lampášiky a jeho akási sila ťahala dopredu a vracala mu:

- Len choď, choď...

A tak kráčal. Na konci cestičky ležala srnka, mala ranu na nohe, ležala tam bezvládne. Tibor neváhal, roztrhol si košeľu, nalial vodu na zdrap z nej a ranku srnke vyčistil. Srnka zrazu vstala a zmenila sa na Vílu skál.

Víla sa mu prihovorila:

- Vodu si neodmietol dať plačúcemu dieťaťu, slabým zvieratkám, a tak voda ponúknutá z nádoby milosrdenstva ostane navždy v tvojej fľaši, ňou budeš liečiť svoj rod, ale len ty budeš mať tú moc. Vráť sa k svojim a putujte za hviezdou, ktorá najjasnejšie svieti. Tam bude vaša zasľúbená krajina. Čakajte aj na znamenie z nebies, na blesk, ktorý vám ukáže miesto, kde budete mať svoj nový domov.

- Pani moja, ale ako to miesto spoznáme?

- Spoznáte, tu máš zachráneného psíka, ten vás privedie k vášmu domovu. Zbohom, Tibor.

Tibor zobral psíka do náručia, fľašu si zakasal za opasok a schoval pod roztrhnutú košeľu a rezkým krokom putoval k svojim ľuďom.

Vítali ho, radovali sa, spievali. Vedeli, že keď sa vrátil zdravý, má to dobrý koniec. Smutne za ním prišla Marta.

- Tvoja stará mať je chorá, nevieme, či ju tu nepochováme, už nevládze, ani oči neotvorí. Rýchlo, Tibor, rýchlo.

Tibor rýchlo prišiel k starej mame, pohladil ju po striebriстых vlasoch a vodou z fľaše potrel čelo. A div sa svete, stará mama otvorila oči, vybozkávala vnuka

a tešila sa, že poputuje s nimi do nového domova a ak tam zomrie, prijme to s pokorou, lebo jej tam bude mať kto kvietky nosiť k miestu posledného odpočinku, tu by ostala sama.

Ráno Tibor prehovoril k svojmu národu.

- Milí moji, už len sedem dní putovania a prideme do krajiny, kde sa usadíme a budeme žiť. Podopierajte sa jeden o druhého, pomáhajte si, podelte sa aj s posledným jedlom, čo máte. Vodu rozumne rozdeľte a matkám a malým deťom ponúknite najprv. Vo svornosti je naša sila a tej veru máme!

Ľudia mu verili, a tak sa vybrali za Tiborom, ktorého viedol zachránený psík. Z Tibora sa stal Otec rodu.

Gejza sa staral o nevládných, o deti, matky, aby im pomáhal všemožne na tejto ceste.

Marta mu bola po boku, keď mu sily ubúdali, chytila ho za obe ruky a vlievala mu svoju silu. O svoju však prichádzala. Aj tmavé vlasy jej šediveli. Vedela, že sa pomaly stáva smrteľníčkou, súčasťou rodu, ktorý jej tak prirástol k srdcu. Pomáhala im čarami, liečivými bylinkami, aby nik z nich neumrel, aby sa dožili nového domova, po ktorom tak túžili.

Putovali takto už siedmy deň. Nebo bolo bezmračné, jasné, no na oblohe visela ťažká červená hmla. Vrchy, ktoré boli pred nimi, vyzerali hrozivo a pochmúrne. Pa-pršleky slnka sa rozplývali pred ich zrakmi. Krvavo červená hmla zatienila kotúč slnka a hradba čiernych mrakov vystúpila veľmi vysoko a jej okraje sa kúdoľili a vzdúvali ako rozbúrená rieka. Vietor zdvíhal piesok a víry tvorili monumentálne pohyblivé sochy, ktoré im otvárali vstup do údolia obklopeného skalami. Ľudia sa báli, takýto div ešte nevideli. Gejza pevne držal Martu aj syna Tibora za ruky. Vtom nohy akoby im skameneli, nevedeli sa pohnúť.

Marta z posledných síl vystrela ruky k nebu. Hradby čiernych mrakov stúpali na oblohu. Zavše z nich

vyšľahli blesky ostré ako šípy, vlny temnôt sa valili po celej oblohe pomedzi blesky. Keď zapadalo slnko, bolo nebo celkom nízko a vyzeralo ako krvavá mláka. Zne-nazdajky zadul víchor, roztrhol karmínové mračná na zdrapy a rozniesol ich vôkol.

Z neba sa ozval rázny hlas:

- Marta, nepatíš k smrteľníkom, si čarodejníca, vráť sa do nášho sveta, lebo ak nie, budeš človekom! Vyber si správne, lebo ak nie, zahynú títo ľudia. Zasiachnu ich šípy bleskov a nezostane po nich nič, len prach.

Gejza chytil Martu silno pod pazuchy a zakričal do neba:

- Mňa si, Pane, zober! Ja som zmenil život tejto žene, ale ju ľúbim ako slnko, čo život nosí, ako oheň, ako čiru vodu, ako zelenú trávu, ako belostné, pokojné nebo, ako pocit, keď som sa stal otcom... milujem ju.

Marta sa zahľadela do očí Gejzu a odpovedala:

- Od prvej chvíle ťa ľúbim a aj tvoj ľud. Nie čarami sa robia dobré skutky, ale láskou k blížnemu.

Tí dvaja si dali dlane do dlaní, cez ne im pretekala rieka citov, ktorá zaplavovala ich telá a ovlažovala ich pery. Marta a Gejza splynuli v úprimnom bozku a stali sa svoji.

- Som tvoja, Gejza.

Ako to vyriekla, veľký blesk oslepil zraky ustráchaným ľuďom, ale zároveň tá žiara ukázala vstup do údolia. Marta vedela, že sa stala človekom, ľubiacou ženou, a to jej stačilo.

Tibor pravou rukou ukázal ľuďom cestu do údolia so slovami:

- Tam je naša zem, bude taká, akou láskou Marta ľúbi môjho dobrého otca. Bude to zem s krásnou prírodou, čistou vodou, pokojným nebom. Kráčajte so mnou do svojho domova, svorne sa držíme za ruky a modlime sa za dar, ktorý sme dostali. Ďakujeme za to, že sme v biede prežili svorne, delili sme sa o všetko,

pomáhali zroneným, unaveným, chorým. To nás robí hrdým národom, ktorý nikdy nezoberie zbraň do rúk, aby zabíjal, bral územie niekomu a hoci sme iní, srdce máme dobré, o tom sa presvedčila, hľa, dobrá čarodejka, ktorá sa stala jednou z nás.

V údolí, v ktorom sa rod Cigánov usadil, bolo čarokrásne. Z Marty sa stala chýrna bylinkárka, poznala bylinky, vedela liečiť, to jej nik nezobral a svojmu remeslu priučila aj veľa žien z rodu. Žili síce ďaleko od dedín, ale chýr o ich koníkoch, o liečiteľkách a šikovných mužoch sa rozniesol po okolí. Veru, desiatky rokov žil tento rod svorne, pokiaľ nezasiahol človek a nevyhnal ich z tohto územia.

Národ sa nevzdal, putoval ďalej a putuje dodnes, nemá svoju vlasť, ale je rád, keď má pokojné miesto na zemi, kde sa cíti ako človek a kde cíti, že sa k nemu okolie správa ako k človeku.

PIESEŇ

- Už jeseň prichodí pomaličky, drobné lístie padá do vodičky, drobné lístie padá, vodu múti, už ten môj šuhajko za mnou smúti, - clivo si pospevuje mladé kučeravé dievča. Nik mu nepovie inak ako Jolanka. Jolanka má rozpustené vlasy po pás, bosé nohy, farebnú sukňu. Výrazné hnedé oči zarmútene zakryjú dlhé husté mihlanice.

Skorá slnečná jeseň vonia dozrievajúcim ovocím. V povetří lietajú dlhé pavučinkové nite. Farebné lístie vytvára mäkký pokrovec, ktorý obopína oba brehy rieky. Stromy, vyzliekajúce sa zo svojho letného šatu, dávajú na známosť, že o pár týždňov zaspia zaslúženým zimným spánkom zababušené do bielej prikrývky snehu.

Jolanka prechádza po brehu rieky. Chodí po lístí, zabáva sa, ako sa jej lepí na nohy. Chodidlá má plné žiliek žltučkého listia, ktoré vytvorili na jej ladných nohách jemné zlaté črievičky. S otvorenými očami sníva svoj rozprávkový sen o Popoluške Jolanke.

- Chcem Janíka. Mám ho rada, aj keď nie je Cigán. Bola by som mu verná, dobrá žena a dala by som mu veľa detí.

Prechádza po jesennom brehu rieky, sníva, pozerá do neba a len vtáčiky počúvajú jej zaľúbené sny, ba aj zaštebocú odpoveď, ale ona vtácej reči nerozumie.

Oblaky jej sny asi nasrdili, lebo sa zhlukujú do veľkých šedých mrakov, z ktorých určite čochvíľa nahnevane spŕchne.

- Nech prší, nech, aspoň doma nespoznajú, ako plačiem. Môj otec a mať ma sľúbili ešte pri narodení Ďurovi, synovi kováča. Teraz chodí s celou rodinou po krajine a robí svoje remeslo, ale už koncom jesene sa usadí v našej osade a bude svadba. Nehovorím, Ďuro nie je zlý chlapec, ale ho ja neľúbim, ani on mňa, cítim to. Na svete je toľko nepravosti. Prečo je rozhodnutie starších v rodine pre nás zákonom? Koncom

septembra budem jeho, ale nebudem ho veru ľubiť, lebo ja si stále na Janička myslím.

Len tak bezcieľne chodí Jolanka popri rieke a mrmle si pod nos svoje trápenie. Vo vode žblnkotajú rybky a pýtajú sa jej, prečo niečo nepovie, veď žiť bez lásky, je ako jesť požívenň bez soli.

- Jáááj, rybky, keby bez soli, ale ani jesť už neviem od toľkého trápenia, že budem len poslušná a bez lásky.

Bliži sa k chudobným domčekom, ktoré sú v tesnej blízkosti pri sebe, akoby sa navzájom podopierali. Ženy vyberajú z košov čerstvo vypratú bielizeň, kladú ju na drevené brvná, aby sa usušila. Suché šaty skladajú a v prútených košoch odnášajú do svojich chudobných obydľí.

Jolanka si zase mrmle:

- Koľké z nich tiež poslúchli? Koľké naozaj milujú svojich mužov? Može z poslušnosti vykvetnúť láska?

Jedna zo žien si Jolanku všimne a pri skladaní nohavíc na ňu zakričí:

- Jolana, a ty kde sa túlaš? Mama už na teba hodnú chvíľu pokrikuje a hľadá ťa.

- Počula som ju, preto idem domov, - odvrkne Jolanka a kráča k ich chalupe. Za sebou počuje vyčítavé pokriky žien.

- Ach, Jolana, Jolana, prečo si ty taká neposlušná?

Pred dverami chalupy, na malej podstienke, si očistí nohy, umyje ich v lavóre, poutiera a vojde do domu. Matka ju pohladí po krásnych vlasoch a chlácholivo spustí:

- Dievka moja, prišiel tvoj čas, čochvíľa budeš ženou majetného muža.

- Mama, ale ja ho neľúbim!

- A čo si ty myslíš, že ja som tvojho otca mala rada? Naučila som sa ho mať rada a pozri, máš štyroch súrodencov! A doteraz sme s otcom spolu!

- Ja nechcem takú lásku. Nikdy som vás nevidela, že sa hladíte po ruke, že ti otec dakedy povedal, ako ťa ľúbi. A ani ty si jemu nikdy nič také nepovedala. To je láska?

- Dievka moja, niekedy slová nemusia byť vyrieknuté. Pravda je, keď som bola mladá ako ty, chýbali mi také veci, ale ver, dnes už nie.

- Mama, ale ja nechcem žiť bez lásky!

- Čo ty vieš o láske, dcéra moja, - trpkó sa usmeje mama.

- Nič. Nič neviem. Ale cítim. Tuto, hľa... - ukáže Jolanka na svoje srdce bijúce prudko v hrudi. Mama sa na ňu spýtavo zahľadí.

- Janko – huslista z dediny, ten čo je sirotou, je mi srdcu blízky, pri ňom mi je krásne, teplo, cítim jeho vôňu. Jeho podanie pohára vody je, ako by mi dával životodarný mok a keď mi povie, ako mu je so mnou dobre a pohladí mi moje vlasy, až ma zatrasie a teplo mi je odrazu, akoby som pri piecke sedela, to je cit, to je láska...

- Netáraj. To je iba také chvíľkové poblúznenie leta, - mávne rukou mama a začne miesiť marikľu.

- Nie je. Tá iskra preskočila už v mojich pätnástich rokoch a teraz mám osemnásť... - Jolanka slastne privrie oči a nahlas spomína na chvíle strávené s milovaným Janičkom.

- Keď príde na lúku s husličkami, spievam mu, on mi hrá a učí ma, ako to v rodine má byť, ako sa starať o dobytok, kurky... vidí ma ako láskavú gazdinú uňho doma, ako jeho ženu. Viem, že cíti ku mne úprimnú náklonnosť.

Mať sa na dcéru pozrie, chytí ju zamúčenými rukami mocne za obe ramená a silno ňou trasie.

- Nikdy! Nikdy si nezoberieš Jana, ty patriš k Cigánom a on je sedliak! Ich svet je iný ako náš, nedovolím ti, aby si si pokazila život, aby si porušila naše zákony.

O tomto tu už nikdy nechcem nič počuť! A nech ťa Boh uchová, aby sa o tom čo len slovom dozvedel tvoj otec!

Mama Jolanku odsotí smerom k lavici, na ktorej je množstvo vecí, látok, riadu, tak prudko, až Jolanka do nej buchne. Mama začne zase razantne miesiť marikľu. Očkom hodí pohľad na lavicu.

- Príde Ďuro a ten si ťa vezme. Pozri, dnes už aj dary poslali, budeš jeho a hotovo!

Jolanka sa rozplače, slzy jej tečú po lícach ako vodopády zo skalistých hôr. Vybehne von.

Vonku sa rozpršalo, príroda súcitiť s jej trápením. Blýska sa tak, akoby aj samo nebo nesúhlasilo s rozhodnutím rodičov. Ženy vybiehajú z chalúp a rýchlo skladajú z drevených brvn čerstvo opraté šaty. Všetci sa náhlia z dažďa. Iba Jolanka na ňom stojí bez hnutia až do noci. Do chalupy sa vráti, až keď sa jej oči s nebom vyplačú.

V skromnom, ale čistučkom domčeku je ticho. Mladší súrodenci spia vo veľkej posteli, otec ešte nie je doma. Premočená, uplakaná Jolanka si ticho ľahne na prípecek. Nevie zaspať a znovu začne ticho plakať. Mať v malej posteli pod oknom tiež nespí. Premýšľa o tom, čo jej dnes Jolanka hovorila a tiež začne plakať, lebo život má skoro za sebou a nikdy nepoznala skutočnú lásku k mužovi. Láska a šťastie sú len jej deti, ale život s Gejzom nie, to je zvyk a povinnosti. Ale Cigánky si nevyberú, rozhodnú za nich. Tak je to po stáročia.

Ráno sa budí prvá matka, Jolanka hneď za ňou, idú bez slov, s uslzenými, nevyspatými očami po vođu k rieke. Vlečú sa s ťažkými vedrami plnými vody do chalupy, aby sa deti poumývali. Pripraví im skromné raňajky a dívajú sa, ako hltavo jedia.

Súrodenci Jolanky majú dobrú náladu. Štebocú, tešia sa na svadbu, pýtajú sa na Ďura, kedy príde. Sľúbil im predsa lízanky a turecký med. A vykrikujú:

- Budeš jeho ženou, budeme mať veľký bašavel, zábavu, budeme tri dni jesť, tancovať a celá rodina príde, aj strýko zďaleka, čo má cvičeného medveďa.

Jolanke to trhá srdce. Mladšia setra Irma ju chce utešiť:

- Jolanka, keď budem mať osemnásť rokov, tak sa tiež stanem ženou niekoho, koho mi vyberú a budeme sa spolu starať o naše deti. Tešíš sa? Ja veľmi.

Jolanka smutno vzdychne, usmeje sa na Irmu a pohladí jej jemné detské vlásky.

Otec stojí vo dverách, zbehne sa celá rodina, radosť sa vítajú. Mama sa s ním potichu rozpráva, otec začína gániť. Prudko sa otočí na Jolanku a zakričí tak, ako ho ešte nikdy nikto nepočul:

- Jolana, oddnes sa nepohneš z domu, budeš len v osade a nech ťa Boh uchová, ak sa priblížiš k dedine a pôjdeš na gadžovské pastviny.

Jolanka nepovie nič, len pri srdci sa jej urobí ťažoba, krk jej zoviera bôľom. Ako jej to mohla mama urobiť? Prečo otec nič nechápe? Prečo jej šťastie predali za pár handier, čačiek a hrncov?

Dni ubiehajú do zimy. Ján každý deň chodí na lúku a čaká na Jolanku, tá ale neprichádzala. Vypytuje sa na ňu Cigánov z osady. Nik mu nič nechce povedať, tak ide do osady sám.

Statný mladý muž klope na dvere chalupy, v ktorej Jolanka býva. Za ním stojí zvedavý húf Cigánov z osady. Dvere otvorí otec Gejza, tiež statný muž. Ján sa úctivo pozdraví a podáva Jolaninmu otcovi chlapsky na pozdrav aj ruku, ale Jolanin otec ruku nepodáva, naopak, tie svoje založí na hrud'

- Čo chceš, gadžo? - spýta sa opovrhovačne. Dav sa zasmieje. Ján sa nezľakne, odpovie úprimne, odvážne a jednoducho.

- Môžem k vám, prosím, vojsť a vidieť Jolanku?
Dav stíchne. Čaká odpoveď.

- Nie! - zreve Jolankin otec a zabuchne dvere. Zastavia sa zopár centimetrov od Jánovho nosa. Vtom z davu vystúpi stará Gizela, stará mať Jolanky, a chytí Jána chlácholivo za ruku.

- Ak ľúbiš moju vnučku, dokáž to, nepoviem ti ako, ale dokáž, že si jej hoden.

Ján sa rozplače. Chytí vďačne ruku starej Gizely a pozerá jej úprimne do očí.

- Chcem vidieť Jolanku a povedať jej, že ju mám úprimne, zo srdca rád a že jej dokážem, že ju ľúbim a obdarím ju veľkými darmi.

Stará Cigánka Gizela sa k nemu nakloní a šepne:

- Tadiaľ cesta nevedie, syn môj...

- Prosím, môžem ju aspoň vidieť? Môžem vidieť moju Jolanku?

Stará Gizela podíde k dverám a bakuľou po nich jemne zaklope. Jolanin otec pootvorí dvere. Jolanka sedí na stoličke a pozerá sa naňho svojimi krásnymi, čistými očami, ale neprerečie ani slovko.

Jána z osady vyprevádza húf cigánskych detí. Posmešne pokrikujú:

- Gadžo, gadžo...

Ján nepočúva, odhodlane kráča popri rieke do dediny. Na mieste, kde s Jolankou neraz sedeli a lovili rybky, si sadne a rozplače sa.

- Ako im dokážem, že ju ľúbim? Vzdám sa majetku a podarujem im všetko čo mám?

Ani si nevšimne, že za zotmelo, zrazu je všade navôkol tma.

Jánovi sa zatvárajú oči. A sníva sa mu sen. Vidí v ňom starú mať Jolanky, starú Gizelu. Spievala mu všetky rómske piesne. Ján ich pozná od Jolanky, vie ich spievať, tie melódie dôverne pozná. Nikdy sa mu nesníval taký spevavý sen. Celý bol o piesňach a jazyku Jolanky. Pochopil, že ak chce dokázať, že má Jolanku rád, musí poznať jazyk jej predkov, aby im

porozumel, aby im bol bližšie. Veď čo Cigáni majú? Len svoju hrdosť a jazyk, ktorému sedliaci nechcú rozumieť a tobôž ním rozprávať.

Ján sa z prazvláštného sna budí celý spotený. Doma sa dá do poriadku a už presne vie, čo má urobiť. Požiada svoju krstnú mať, aby mu dozrela na dom, statok a pole, vezme husle a pripojí sa k cigánskym hudobníkom. Učí sa od nich okrem hudby aj ich jazyk. Hudobníci ho prijmú medzi seba a správajú sa k nemu ako k svojmu.

Celých šesť týždňov je už Ján mimo domova, putuje s cigánskymi muzikantmi celým krajom, žije s nimi, delí sa o zárobky, o priestor na spanie, o poživeň, o každý kúsok chlebaka. Nie, nie je z neho Cigán, ale človek, ktorý Cigánom rozumie.

Bliži sa deň, keď si má Jolanka zobrať Ďuro za muža. V osade sa všetci Cigáni tešia na bujarú zábavu a na čas, keď celá rodina bude pospolu.

Len mladí, Jolanka a Ďuro, nie sú veselí, veď ani Ďuro neľúbi Jolanku... Obaja sa však poslušne pripravujú na deň, keď sa vezmú podľa cigánskych pravidiel a podľa dohody ich rodičov.

Osada sa plní Cigánmi z okolitých miest, Cigánky varia vo veľkých kotloch guláš, pripravujú gója, pečú marikle, varia kohútiu polievku.

Jolanka je mlkvo smutná. Dlhú dobu už nehovorí, nespieva, a to bola kedysi vychýrená speváčka, len pokorne poslúcha rodičov. Možno by už ani nežila, nebyť starej matere Gizely. Tá ju vždy chlácholi:

- Vnučka moja milená, Jolanka moja, nie je všetkým dňom koniec a my, Cigáni, veríme v zázraky. Aj ty silno ver. Ak je tvoja láska úprimná, tak si dala svojej láske niečo, čo nie je hmotné, ale má veľkú čarovnú moc a silu. To niečo má cenu a prejaví sa...

Deň pred obradom prišli do osady aj hudobníci. Pred očami Jolanky sa medzi nimi mihne aj Ján, ale Jolanka

si nie je istá, či je to on. Má fúzky, kalap na hlave a hrá cigánske piesne ako o dušu.

Príprava na sobáš vrcholí. Cigáni spievajú. Deň pred obradom sa vždy spievajú všetky srdcu blízke cigánske piesne. Vtom Ján ukáže svojim spoluhráčom, aby stíšili svoju hru a poprosí len bráčistu, aby mu pomohol pri hre. Ján spustí na husliach, ale aj začne nôtiť jemu milú, clivú rómsku pieseň:

- Daje, daje mri dajori, de mange pánč koruny, te me tuke pale dava sar mri romni, khére avla. Mama, mama, moja mamička, daj mi päť korún, ja ti ich vrátim, keď sa moja žena mne domov vráti.

Svadobčania počúvajú, kde-tu ktosi slzu vyroní. Z davu k Jánovi pristúpi stará mať Gizela. Ján hrá tíško na husliach a Gizela mu pred všetkými nahlas vraví:

- Pochopil si, čo je láska, naučil si sa hovoriť jazykom svojej milej, aj keď je to cigánsky jazyk. V láske neexistuje farba, láska je o cite, o vzájomnom poznávaní, o nepozeraní sa na človeka, aký mamon má, ale aké bohatstvo vlastní tu, v srdiečku.

Ján zloží husle a pozerá, ako spoza Gizely k nemu kráča Jolanka v svadobnom šate. Gizela zodvihne ruku k Jánovmu čelu a urobí mu naň krížik.

- Ján, ja som najstaršia v rode a ja tebe a Jolanke dávam moje požehnanie. Buďte svoji. A žite zvyšok života v láske a šťastí.

Ján a Jolanka si padli do náručia a na druhý deň sa vzali na slávnej cigánskej svadbe, lebo požehnaníu najstaršej v rode sa nikto neopovážil protirečiť.

V deň svadby a nasledujúce dni sa všetci Cigáni a jeden gadžo zabávali, spievali a tancovali na oslavu lásky dvoch ľudí a aj preto, že Cigáni našli človeka, ktorý ich chcel naozaj spoznať a bral ich takých, akí sú, chudobných, ale šťastných...

SÚRODENCI

Dedinu pod horami jedného novembrového večera zahalila hustá tma. Pokryla svojou temnotou celú dolinu. Čierne mraky ako divé tátoše prelietavali ponad strechami domov. Silný víchor rozkmásal koruny stromov a tie vydávali pazvuky, ktoré neveštili nič dobré. Posledné lístie padalo z konárov ako slzy uplakanej ženy, ktorá má trápenie. Vietor sa stal pánom doliny, mohutný les sa mu klaňal a slabé stromy padali na zem. Les boľavo šumel. Spieval si svoju pochmúrnu pieseň.

V dome pri lese sa ešte svietilo. Na zrelú ženu v očakávaní prišli pôrodné bolesti. Jej muž sedel na podstení a pri ňom celá rodina. V tom nečase nedočkavo vyzerali babicu, ktorá jeho žene mala pomôcť priviesť na svet dlho očakávaného potomka. Na dieťa čakali v láske celých sedem rokov. Okolo domu svietili fakle, aby k nemu babica trafila aj v tak tmavý novembrový večer.

Znenazdajky sa ponad nízky oblôčik zdvihol vír zo žltého listia a niesol ho smerom lesu. Z víru sa vynorila postava mladej, peknej Cigánky. Bola urastenej postavy, peknej tváre, s veľkými hnedými prenikavými očami, s nosom trochu dlhším a rovným, ako ženy zvyčajne mávajú. Nos vôbec nebol rušivý, skôr jej krásnej cigánskej tvári dával výraz výnimočnosti. Vlasy mala čierne ako havran, rozpustené. Vo vetre viali ako najdrahší závoj a hoci jej kvetovaná šatka zahaľovala časť postavy, zreteľne bolo vidieť, že je bosá. Mladá Cigánka sa svižne ponáhľala smerom k domu. Ani nie za minútku bola pred domom, akoby ju to lístie prifúklo vo víre vetra rovno pred prah. Gazda sa jej postavil do cesty a zakričal:

- Nečakám teba, ale babicu z horného konca. Odíď, bosorka, odíď! - hučal vyhrazne a bránil vchod vlastným telom.

Cigánka sa usmiala a pokojne povedala:

- Nie som bosorka. Volám sa Ružena a som tu preto, aby som pomohla tvojim potomkom na svet.

Gazda sa rozzúrnil, chytil Ruženu silno pod pazuchu a viedol ju smerom k lesu.

- Prac sa, paskuda čarodejnica! Akých potomkov, ja budem mať syna!

Vtom sa z domu ozvali silné stony a hlasný nárek jeho ubolenej ženy. Gazda zdúpnel. Ružena to využila, rozprestrela svoju širokú kvetovanú šatku a prešla rýchlo popri ňom do chalupy, priamo do izby, kde ležala gazdiná spotená, vysilená.

Ružena sa ani poriadne nerozhliadla a už kričala na gazdu, aby voviedol do izby budúcu kmotru a aby bol v izbe dostatok svetla a vody. Teplej aj studenej.

Gazda ako čarami omámený konal tak, ako Ružena rozkázala. Ona zatvorila dvere, umyla si nohy v čistej vode, poutierala svojou bielou šatkou, ktorú mala pod suknicou. Umyla si ruky v lavóre a ešte mokrými pohladila bruško gazdinej, ktorá ho mala ako horúci chle-
bík. Rozprávala svojim cigánskym jazykom, neustále hladila bruško ženy a pozerala sa pod jej suknicu. Kmotra a gazdiná sa len žehnali.

Ružena im s úsmevom vysvetlila, že hovorí k deťom v brušku, aby sa upokojili a nekrížili si cestu na svet. Napokon šepala gazdinej:

- Porodiš chlapca a dievča, ako súrodenci budú na seba veľmi naviazaní, ale veľmi rozdielni vzhľadom. Dcéra bude mať havranie vlasy a syn ako slniečko žlté kučeravé vlásy. Ako rodičia ich milujte obaja rovnako, lebo ak na jedno dieťa zanevriete, druhé bude smútkom upadať a žialiť a môže skoro skonáť, za ním však odíde aj druhé dieťa. Boh vám po siedmich rokoch požeňnal, tak sa tak aj správajte.

Gazdiná sa prežehnala a povedala, že deti bude milovať ako matka rovnako.

Ružena prikývla a položila ruku na bruško, kázala gazdinej dýchať tak, ako na jar dýcha, keď sa prebúdzajú príroda a keď všetko navôkol krásne vonia. Vtedy mala silno zatlačiť. Budúca kmotra zdvihla gazdinú pod pazuchami a držala jej vysilené telo a gazdiná prvým nádychom porodila najprv dievčatko a vzápätí syna. S krikom obe deti prišli na svet.

Ružena sa usmiala:

- To je ten najkrajší spev pre každú matku. Krásne deti máš, bacuľaté... jedno biele, druhé snedé.

Umyté, v ľanových utierkach ich podala matke. Obe deti pobozkala a usmievala sa. Gazdiná si svoje detičky privinula k srdcu tak ako pravá matka a nevedela sa na ne vynadávať.

Vtom vošiel do izby gazda, pozrel najprv na gazdinú, na deti a potom na Ruženu a s revom zakričal:

- To jedno nie je moje, je to cigánča. Ber si ho, bosorka.

Ružena sa pozrela na matku. Gazdiná sa s plačom obrátila na gazdu.

- Obe sú naše, moje a tvoje, nikomu inému nepatria len nám.

Gazda zobral do rúk syna, ale dcéru nechal bez povšimnutia v maminom náručí. Škodoradostne sa opýtal Ruženy, či nechce prísť dcére za kmotru. Ružena prikývla.

- Rada, bude to krásne, rozumné dievča, ktoré bude pomáhať celej dedine. Ja jej neviem dať pozemské dary, ale to, čo viem, jej odovzdám a nik jej to, čo ja ju naučím, nikdy nezoberie, lebo majetok je márnosť, ak ho rozumne nezveľadíš. Gazda, daj mi vedieť, kedy bude krst, prídem.

Ružena rozprestrela svoju veľkú žltú kvetovanú šatku a odišla tak, ako prišla, s listím, vetrom a tmou.

K ránu prišla do domu babica, skontrolovala rodičku aj detičky a ospravedlňovala sa rodičom, že sa

v noci cez hustý les, v ktorom padali stromy, akoby kosiec trávu kosil, nevedela dostať k ich domu. Gazdovi na dvore so zdvihnutým prstom prízvukovala:

- Ej veru, ja by som nedokázala priviesť na svet dve zdravé deti pri takom komplikovanom pôrode. Veď ja som ani netušila, že deti budú dve. Ej, gazda, veru, kto pomohol gazdinej, bol veľmi umný človek.

Rodina sa tešila z darov od Boha, zo zdravých dieťačiek, len gazda nebol spokojný. Dcéra, a navyše taká tmavá, mu nebola po vôli.

Ubiehali dni, do mesiaca boli deti pokrstené, a tak ako sľúbila, Ružena sa stala krstnou mamou malej Hajnalky a synovi Martinovi bol krstný otec gazdov brat.

Krstní rodičia doniesli podľa zvyku aj dary. Chlapec dostal výbavu a peniažky v malej truhličke. Dievča dostalo bylinky a veľkú pevnú bielu plachtu, ktorá bola ako sneh.

Dary pre Hajnalku boli prítomným na smiech, ale Ružena pred všetkými povedala, že to, čo dala, bude vždy nápomocné pri liečení, ktorým bude Hajnalka pomáhať ľuďom, ak ju požiadajú o pomoc. Ružena sľúbila, že bude Hajnalku viesť k tomu, aby bola múdra a vedela sa rozdeliť so všetkým, čo dostane do života. Ľudia sa smiali, gazda najviac. Ružena len pokrútila hlavou.

- Aj s málom sa dá podeliť, ak človek chce.

Martin aj Hajnalka rástli do krásy, súrodenci sa mali veľmi radi. Matka sa o obe deti starala vzorne, s láskou, ale otec dcéru ani nepohladil, len rozkazovačne s ňou hovoril. Malé dievča sa na otecka nehnevalo, bolo veselé a úprimné. Odmala milovalo prírodu, hľadalo bylinky, behalo po tráve bosé, hoci malo krásne kožené krpce, radšej malo bosé nohy a voľnosť. Vždy, keď prišlo zvonka domov, umylo si malé nôžky a utrelo do bielej plachtičky, ktorá ako zázrakom bola vždy

biela a stále veľkosťou rovnaká, hoci ju s matkou strihali.

Roky plynuli, dievča bolo zdravé, syn pochorieval, bol často v posteli a slabol. Deti mali po sedem rokov.

V jeden jarný deň sa na dvore objavila Ružena. Na priedomí sedel gazda a brúsil kosu. Ružena si prisadla k nemu a šatkou prešla cez jeho ruky. Takú páľavu gazda pocítil, až sa odsunul.

- Tak čo, gazda, tešíš sa z detí? - pozrela mu do očí Ružena.

- Teším aj neteším. Syn by mal pri mne sedieť a zaúčať sa gazdovaniu, ale chorý polihuje. Dcéra sa od neho nehne, keď je chorý a vyvára rôzne bylinky, ktoré ani nemôže poznať a natiera bratovi hrudník. Už ani do dediny nechodím tak často, ľudia sa vypyťujú, či sú obe deti moje, lebo dcéra je iná, s havraním vrkočom, a syn s kučeravými žltými vlasmi. Aj na ženu som občas zlý a kričím na ňu, že si mi ty, Ružena, podvrhla dieťa.

Ružena pozerala do zeme, premýšľala a opäť naňho nasmerovala otázku.

- Ako máš rád svoje deti, gazda?

Gazda bol úprimný.

- Nerovnako.

Ružena vstala a pripomenula gazdovi predpoveď, kým sa deti narodili.

- Gazda, ak svoje deti nebudeš mať rád rovnako, obe stratíš.

Gazda sa rozplakal.

- Ružena, ako mám srdcu rozkázať? Ako?

- To chce čas, gazda.

Gazda plakal a prikyvoval. Odrazu zmenil výraz a spýtavo pozrel na Ruženu.

- A prečo si tu vôbec?

- Prišla som poprosiť, aby som ako krstná mať mohla občas malú Hajnalku zobrať so sebou a zaúčať ju tomu, čo viem a čo som sľúbila...

Gazda mykol plecom.

- Nedbám, ber ju.

A tak Ružena s Hajnalkou chodili ruka v ruke na zber puškvorca, pľúcника, prasličky, jalovca, repíka a mnohých iných bylínok. Ružena Hajnalku učila, ako ich používať. Krstňa s krstnou matkou strihali bielu plachtu, na ktorú dávali sušiť bylinky, strihali z nej, ale tá stále ostávala veľká a biela ako v deň darovania.

Po letách prišli zimy, striedali sa ročné obdobia. Deti dovŕšili štrnásť rok života. Z Hajnalky sa stala rúča deva a Martina kváril neustály vysilujúci kašeľ. Bol viditeľne slabý a chradol.

Opäť bol sychravý, veterný november. K doline sa blížila búrka. Dážď a vietor kmásali stromami, gazda, gazdiná i deti dávali do poriadku dvor. Všetci boli premoknutí do nitky, keď syn Martin z vysilenia odpadol. Z bezvedomia sa prebral až o niekoľko dní a keď sa prebral, začala ním kmásať horúčka a v posteli na plachte našli stopy krvi.

Všetci sa vyľakali, mať sa začala modliť, otec vyšiel na dvor a v zúfalstve búchal do drevených stĺpov prítomia. Hajnalka poprosila mamu, aby pomohla brata prezliecť. Medzitým mu uvarila cibuľový čaj s medom aj prasličku, do ktorej namočila svoju plachtu a brata ňou ovinula.

So smútkom pozrela na svoju mať.

- Nech sa deje vôľa Božia, som pripravená.

Prisadla si k bratovej posteli, chytila ho za ruku a jej havranie vlasy začali v tej chvíli šedivieť. Matka sedela vedľa dcérky a držala ju okolo pása. Vtom vošiel otec. Keď videl, čo sa v izbe odohráva, celý prestrašený si uvedomil, že to, čo hovorila Ružena, sa môže stať, že už nie je ďaleko chvíľa, keď stratí obe svoje deti. Chytil sa za srdce a vo veľkom bôli vykrikol:

- Hajnalka, dcéra moja, ja ťa mám rád, si moja, tak isto ako Martin.

V tej chvíli sa otvorili dvere, vo dverách stála Ružena, aby sa stala svedkyňou toho, ako gazda priskočil k svojej dcére a vyobjímal ju. Hajnalka mu odpovedala rovnako, povedala, ako má vrúcne rada svojho otca i mamu a ako sestersky oddane ľúbi svojho brata. Martin sa pozrel na sestru a jasným hlasom odpovedal:

- Aj ja ťa mám rád, sestra moja.

Ružena dojata žmurkla na matku detí a vyronila radosnú slzu, lebo v rodine konečne zavládla radosť z poznania, že rodičia, tak ako aj ich deti, sa majú navzájom mať radi a ctíť sa. Deti sú deťmi, či sú choré alebo zdravé, či sú pekné alebo nepekné... sú to deti, ktoré na svet prišli z lásky.

Vonku kvíľil vietor, stromy sa triasli vo svojej nahote a posledné lístie na stromoch padalo ako slzy dojatia tých, ktorí milujú a boja sa o svojich blízkych.

Z Hajnalky sa časom stala babica uznávaná v širokom okolí. Svojimi bylinkami, tinktúrami a mastičkami vedela vyliečiť všetky ľudské choroby a neduhy. Martin prevzal otcovo gazdovstvo a stal sa z neho múdry a dobrý gazda, ktorý často pomohol tým biednejším. Súčasťou rodiny sa stala aj Ružena, ktorá svojím umom ešte dlho učila Hajnalku liečiteľskej múdrosti.

V jeden novembrový deň, keď čierne mraky ako divé tátoše prelietavali ponad strechami domov, silný víchor kmásal koruny stromov a tie vydávali pazvuky, ktoré neveštili nič dobré, však Ružena odišla. Určite pomôcť iným ľuďom, aby mali k sebe bližšie.

POSLEDNÁ VÔĽA

Tetka Anka chorľavela, už ani z izby pomaly nevychádzala, len okienko mala dokorán otvorené, aby na nebičko a do slniečka pozerala.

V izbietke na stolčeku vázička, vo vázičke poľné kvietky, ktoré jej moje deti nosili, v krčiazku čerstvá voda zo studne, pohár a modlitebná knižka.

Magdalénka jej na stolček nosila obživu. Chlebík s domácim tvarohom a zapraženú polievku s mrveničkou. Tú mala obzvlášť rada, lebo moja žena Zlatka ju vie uvariť najlepšie na svete. V poslednom období však tetka Anka jedla málo. Sadal na ňu smútok.

Rozveseliť ju vedela iba moja dcérka. Je veľmi zhorčivá, prítulná. Občas si ľahla k nohám tetky Anky a šúchala ich drobnými rúčkami, bo nôžky mala tetka veľmi studené. Rozprávala jej rôzne zážitky. To, čo prežila počas dňa s bračekom Viktorom, s mamou, so mnou a najmä to, ako veľmi chce chodiť do dediny do školy.

Tetka Anka pokašliava. A tuho. Pri kašli sa chytala za hrud', a tak ju tá bolesť ohýbala, že som sa ani pozrieť nevedel v tú stranu, aby som nemal od slz zarosený zrak.

Naposledy, keď prišiel lekár, povedal nám, že tetka Anka už dlho nebude na matičke Zemi, aby sme ju nenechávali samú doma.

- A dávajte jej vykašliavať hlien do plátenných obrúskov, - povedal doktor, ale potom mávol rukou, - aj keď nič z toho jej už veľmi nepomôže... Škoda jej, dobrá osôbka - pomocníčka mi odíde. Vždy som k nej o radu prišiel požiadať, keď som si s medikamentmi nevedel rady. -

Keď lekár odišiel, tetka Anka ma zavolala k sebe a nie smutným hlasom vravela:

- Janko môj, už ma čaká len očistná púť za svojimi, teším sa, lebo tuho objímam tých, ktorých som milovala.

- Kam by ste chodili, tetka, - snažil som sa zľahčovať, ale tetka Anka sa usmiala.

- Čaká ma môj drahý, verný muž a moja už zdravá dcéra. Veru, čo som sa slz naronila, keď mi dcérku zobrala smrťka s kosou nedbajúc na moje modlitby k Bohu. Tak som ho prosila, aby som bolesť dcéry na seba zobrala, len nech to neviniatko vyzdravie, ale nezadarilo sa. Dcérka na zádach zomrela. Večer som ju uložila, porozprávala rozprávku a ráno už bola nebohá. Boh si ju zobral v spánku, aby netrpela ona, ani ja. Ako dobre, že sa toho nedožil môj verný, robotný muž.

Nevedel som, čo na túto sľavu povedať, tak som ju len vzal za ruku a silno, zúčastnene ju stisol.

- Teraz mám vás, vy ste moje radosti, Magdalénka, Viktor, tvoja dobrá žena Zlatka, ty Janík. Boh vidí, ako veľmi mi pomáhaš... To nebola náhoda, že ste v tú daždivú noc zaklopali na moje vrátka. Nebo ma vyslyšalo. Obloha sa zľutovala a zoslala dážď a vás dovie-dol až k môjmu domu. Mokrých, schúlených jeden pri druhom, okamžite ste boli deti moje. A odvtedy som nevyronila slzu smútku, iba ak slzu dojatia a šťastia z vás. Teším sa z každého nového dňa a z toho, aká ste súdržná rodinka a ako cítim lásku, vašu lásku ku mne.

Deň striedala noc. Tetka Anka už z izby vôbec nevy-chádzala, sily ju opúšťali čoraz viac. Zato okolo hospo-dárstva bolo treba každú robotnú ruku. Okolo domu je pred zimou tiež neúrekom roboty. Drevo som chystal, deti sušené bylinky, ovocie a huby do plátenných ba-tôžkov viazali, do pivníc sme nachystali zemiakov aj ja-bĺk, aj všetkého, čo sa na poli a v záhrade urodilo. Všetko malo svoje pravidlá, všetko svoje miesto. A keďže zemiakov bolo neúrekom, aj do sirotinca sme zopár vriec odniesli, aby neborké deti mali. Aj do školy sme zaniesli, aby pán učiteľ chudobným rodinám roz-dal. Tetka Anka nás tak naučila, mala dobré a veľké srdce.

Blížili sa temné, smutné dni, videli sme ako tetka Anka už ledva prejde po kutici, ako sa ťažko prevracia na posteli, ako ju drhne, keď pije čajík. Všetci s vystrašeným pohľadom sme na seba hľadeli, ale slovom sme nedali znať, že sa tak ukrutne bojíme jej smrti.

V jedno popoludnie požiadala moju žienku, aby upiekla tvarohový koláč a aby sme podvečer všetci prišli k nej do izbičky. Vedeli sme, že tento rozhovor bude vážny a pre nás dôležitý.

Ja som sa nenarodil v gazdovskom dome, ale pod plachtou na voze v poli, kde sa usadili Cigáni na dlhých, nekonečných cestách. Moja mať mala okrem mňa ešte sedem detí. Bola útla, ale rodila ako jabloň. Žili sme veľmi skromne, ale najmä stále sme hľadali miesto, kde môžeme žiť. Pamätám sa, že už vo veku dospievania som si povedal, že takto žiť nechcem. Chcem mať strechu nad hlavou, svoj dvor, konika, kozičku a malý kúsok poľa. Bol som iný ako moji z rodu. Tí len tancovali, bujaro sa zabávali a žili zo dňa na deň. Tak som žiť nechcel. A keď som si našiel Zlatku, ktorá sa stala mojou ženou a narodili sa mi dve zdarné deti, Magdalénka a Viktorko, zabožil som sa, že ja mojim deťom domov nájdem. Vždy, keď som mojej žene hovoril o svojich snoch, láskavo ma hladila po rukách, lícach a usmievala sa. Veľakrát mi povedala:

- Muž môj, sníváš s otvorenými očami a ja ti verím. Budeme tvoji súputníci a všetci pôjdeme za tvojím snom hoc aj do pekla.

Pritúlil som si ju sebe, vybozkával a silným hlasom vyriekol:

- Ja to dokážem a som šťastný, že mi veríš!

O veľkom bohatstve som nesníval nikdy. V našom cigánskom rode bolo najväčším bohatstvom zdravie detí a dobrá vôľa. Vedel som, ako bohatstvo lomí charakter, ako sa oň bohatí ľudia boja, strážia si ho, zatajujú. A pritom si neuvedomujú, že k šťastiu treba

málo: pokoj, kúsok zeme, úctu, vedieť sa rozdeliť, lebo dobro sa delí na tisícky kúsočkov. Zlo na veľké rany, ktoré navždy zostávajú v duši.

Nadišiel večer, prišli sme k tetke Anke. Posadali sme si. Ja, moja žena na stoličky, Magdalénka šup s bračekom Viktorom do postieľky, k nôžkam tetky Anky. Tetka Anka nám pomaly, komótno, tichším hlasom poďakovala za všetko, čo sme pre ňu urobili. Všetci sme pozreli na seba a naraz, akoby sme sa dohodli, z nás vyhrklo:

- To my ďakujeme, tetka Anka.

Tetka pokračovala, rozpovedala nám o svojom živote, o svojich starostiach a postupne začala hovoriť, kde sú uložené dôležité písomnosti o dome, o pozemkoch, koľko musíme odvádzať starostovi na daniach, kde sú jej sviatočné háby, keď sa niečo stane... Kde má svoje pokladíky, prstienky, náušnice. Mojej žene prikázala, aby otvorila prvý šuflík na skrinke a tam mala krásne čepce, lajblíky. Moja žena otvorila ústa od úžasu a zaraz začala skúšať jeden čepiec po druhom a ako uliate jej sedeli na malej čiernej hlávke. Ostrým, káravým pohľadom som sa zahľadil na ňu, až sa zháčila a všetky okrasy dávala naspäť. Teta Anka sa na tom schuti zasmiala a povedala:

- Sú tvoje, dievka moja, ako aj všetky suknice, kabátce, všetko, čo je v tej truhlici, - ukázala tetka Anka prstom pod okno.

- Ale mne to ani neprináleží nosiť, veď ja som Cigánka, ako by som mohla nosiť vaše veci?

- Si človek a môžeš nosiť všetko, to nie je zákon, ako sa máme obliekať. Len ber, s láskou dávam!

- Ďakujem vám, tetka moja, - pobožkala jej ruky moja žena.

Mňa potom tetka Anka poučila ako gazdu, ale to som sa už za tie roky naučil, aby som skoro za rána trávu kosil, ako poznám, kedy ju zobrať z poľa, ako

zaobchádzať so zvieratkami, ako sa starať o dom, aby nebol napadnutý plesňou, ako čistiť studňu.

Všetko s pokorou a pokojom nám odovzdávala ako svojim deťom. A potom nám veľmi prízvukovala, že práca je síce dôležitá, ale aj oddych, spánok a láska.

- Láska hory prenáša, - usmiala sa zasnene a kým rozprávala, v myšlienkach som sa vrátil do jedného daždivého dňa, keď sme jej zaklopali na dvere, či môžeme v stajni v sene prespať. My, potulní Cigáni. Ja, moja žena Zlata a dve malé deti. Tetka Anka vtedy odvažne otvorila vráta a hrmotne mi prikázala:

- Ukáž ruky.

Ukázal som tmavé, ale mozoľnaté ruky.

- Dobre, - povedala vtedy spokojne a nedala nás spať do stajne ku koníkovi a kravičke ako iní gazdovia, ale dala nám zadnú izbu, kde sme na dvoch posteliach mohli spať ja a moja rodina, moje dve malé deti a moja dobrá žena.

Odvtedy sme boli súčasťou jej domu, hospodárstva. Menom nás volala a mi ju tetkou Ankou. Boli to prekrásne štyri roky. Veľa som sa naučil, aj moja žena. Deti našli starkú a ona vnúčatá. Bývala na lazoch sama, vdovica, ale dom mala obriadený aj gazdovstvo v najlepšom poriadku. Mala čarovný vzťah k mojím deťom. Brávala ich do lesa na jahody, maliny, zbierali zdravé bylinky, pomáhali s raždím, ktoré tak dobre v pecku horelo. Z lesa sa vracali všetci usmiati, so spevom na perách. Život to bol krásny. Ja som nemusel pre moje deti každým rokom hľadať nové miesto na prespatie, mali svoje postieľky, svoj kútik a z mojej ženy sa stávala rúča gazdiná, ktorá aj dom obriadila, aj chlebič vedela zamiesiť a upiecť.

Myšlienky mi v hlave pobehovali, spomínal som, mal som strach, čo len s nami bude, ale najmä som sa bál o tetku Anku. Nevedel som jej pomôcť, len lásku jej

vedel dať v tieto ťažké dni a pocit, že všetci vieme, čo je vďačnosť.

Za oknami začalo snežiť. Tetka Anka sa mi zahľadela do očí, prešla mi rukou po očí a povedala:

- Janík, veď ty ma nepočúvaš!
- Prepáčte mi, zamyslel som sa.

Tetka Anka vybrala spod vankúša písmo a podala mi ho.

- Janík, pôjdeš s týmto listom do mesta, k notárovi.

Pýtal som sa, či to počká zopár dní, veď sa blížila Vianoce, ale ona ma poprosila, aby som išiel hneď zajtra. Prikývol som a na druhý deň som sa v mene Božom vybral do mesta.

Bolo chladno. Zem cukrovali prvé vločky snehu. Vstupom do lesa chlad vystriedala tuhá zima, odprisahal by som, že aj primrzlo. Tône navôkol hustli. Potiahol som opraty, aby koník zišiel zo zarasteneho žľabu, prešiel cez vyschnuté koryto potoka a vošiel s koníkom do ponurého, hustého lesa. Krajina sa začínala čoraz viac belieť. Cesta bola kamenistá, husté lieštie bolo pokryté zradnými tmavými zákutiami, do očí mi udierali ostré snehové vločky, šlo sa ťažko. Koník so sklonenou hlávkou šiel pomaly a čím sme boli hlbšie v lese, tým viac nám cestu zatarasovali storočné korene dubov a líp. Hlboko vo vnútri lesa sme už temer nemali stopy po vozových kolesách, ktoré po stáročia tadiaľ prechádzali a kliesnili si cestu do mesta.

Koník sa potkýnal a tu sa zrazu zdvihol mocný vietor, zahučal vysoko nad korunami stromov, stromy sa rozhýbali, šumeli, veľká, hustá snehová víchrica ostro bila do posledných jesenných listov na stromoch. Listy zašušťali, šsssst, a padali odovzdane k zemi. Pani zima kmásala krovy vo vetre. Do uší pišťala meluzína, husto snežilo, beloba mu udierala do očí, až som ich musel zavrieť. Šiel som pomaly, snehu bolo čoraz viac. Oe-dlho som musel zastať, koník uviazol, cesta bola

zatarasená padnutými stromami. Ochladilo sa tak, že mi drgľovali zuby. Cesta bola pokrytá závejmi, ktoré sa prevažovali z rúbaniska na úbočí. Všade len besniaca fujavica, kvíliaca meluzína a zima, ktoré znemožňovali akýkoľvek pohyb. Nevidel som pred sebou nič. Nevedel som nič. Iba jedno mi bolo jasné. Nesmiem sklamať tetku Anku. Musím list doniesť do mesta notárovi. Pod košeľou som ho zvieral pri srdiečku. Moja dobrá tetka Anka ho písala kostrbatým písmom. Ten list ma ťažil ako kameň. Veľmi husto snežilo. Prikryl som koníka dekou, stúlil som sa pod ker a v duchu si zaumienil:

- Počkám, kým tá metelica prejde a ak tu neumriem, tak potom sa poberiem do toho mesta.

Zhrbený pod krom, zahaľujúc si tvár deravým klo-
búkom, som trpezlivo mrzol a čakal na koniec tohto prírodného tanca snehu, mrazu a vetra. Sneh ma začal prikrývať svojou neľútostnou perinou a vtedy mi napadlo, že tu isto zamrznem. Lúčil som sa už so životom. Vtom som vo svetle snehovej beloby uvidel postavu. Pretrel som si oči uzímenými rukami.

- Nie, to nemôže byť pravda, moja dobrá tetka Anka prichádza ku mne rezkým krokom.

Neveril som vlastným očiam. Sňala si z chrbta veľkú vlnenú šatku, tá šatka vôbec nebola od snehu, hoci snežilo husto ako z cukorničky mojej Zlatky, keď cukruje kysnuté koláče. Tá šatka bola suchučká a keď mi ju dala na chrbát, teplá ako ohník v pecku. Nahlas som sa čudoval.

- Tetka Anka, a či ste to vy?

- Áno, Janičko, ja som. Podaj mi ten list, mokrý je, nič len samá machuľa. Tu máš, tento zober.

Tetka Anka si vzala mokrý list a dala mi suchý, za-
balený v koženom obale. Keď som ho skrýval za ko-
šeľu k srdcu, nedalo mi, aby som sa nespýtal.

- Tetka Anka, čože tu robíte, tak ďaleko od domu v tejto chujavici? Zlatka a deti sa o vás budú báť, kam ste sa to podeli.

Tetka Anka ma pohladila po vlasoch a dobrosrdečne sa usmiala.

- Janíčko môj, moja duša je pokojná, spoznala som, čo je odpustenie, čo je bezhraničná ľudská láska, láska dobrých ľudí bez rozdielu farby kože. Ja vám ďakujem, ratoliestky moje. Našla som svoju rodinu a bola som šťastná. Ďakujem vám za krásne večery, za spoločné sedávanie na podstienke, za teplý čajik od Zlatky, za dobré slovo a pocit, že nie som tak sama. Poď Janíčko, neboj sa, vyvediem ťa z lesa, ja to tu dobre poznám...

Poslúchol som. Koníka som chytil za uzdu a šiel za Ankou. Šiel som nemo a v úžase. Akoby sa metelica pred nami rozostupovala, aby sme mohli prejsť. Na konci lesa mi tetka Anka stisla ruku, požehnala ma krížikom na čelo a povedala tichým hláskom:

- Písmenká v tomto liste patria vám, tvojmu rodu, aby ste nikdy nezabudli na dobro, ktoré nám pomáha prežiť tie najťažšie chvíle života.

Pozrel som na ňu, ako mi máva z lesa. Ako zázrakom prestalo snežiť. Pred sebou som mal širokú poľnú cestu a na jej konci, na obzore mesto. Ešte raz som sa otočil na tetku Anku pri lese, aby som jej oznámil, že už ľahko trafím, ale ona tam už nebola. Tetka Anka ako prišla, tak odišla – stratila sa. Odprisahal by som, že bola iba prelud, že sa mi len zdala, ale na chrbáte ma stále hriala jej teplá vlnená šatka. A tá bola zaručene jej.

Došiel som do mesta k notárovi. Napriek predvia-
nočnému času mi vyšiel v ústrety a prívetivo ma vítal.

- Už vás čakám, prisnil sa mi sen, že prídete. Hľadajú vás po celom chotári. Tá chujavica trvala celé tri dni a všetci si mysleli, že ste v tej hore zamrzli. Toľko naváľalo snehu, že ani nepamätám...

Tá snežná búrka trvala tri dni? Nechápal som. Podal som mu nemo list v koženom obale. Písmo v ňom zostalo suché, ako tetka Anka povedala. Všetky písmenká boli neporušené. Od notára som sa dozvedel, že v písme bola spísaná posledná vôľa tetky Anky a v nej stálo toto:

- Dom prenechávam Jankovi a jeho rodinke a k tomu pás poľa.

Notár dočítal a točil si zadumane fúziky.

- Nemal som takú vedomosť, ako si nebohá pani Anka praje podeliť svoj majetok, ale je to úprimné pranie dobrej ženy, ktorá mi pomohla pri uzdravení mojej manželky. Jej poslednú vôľu splníme a vám napíšem úradný list, v ktorom bude všetok majetok ihneď pripísaný ako váš, lebo tak si to nebohá želala.

- Nebohá? - postavil som sa prekvapene zo stoličky. Notár smutne pokýval hlavou.

- Veru, nebohá. Pani Anka umrela prvý deň tej hroznej metelice.

- Ale veď mňa len toľ nedávno vyviedla z lesa.

Notár nemo rozhodil rukami. Vstal a naliať nám po kalíšku koňaku.

- Sú veci medzi nebom a zemou... Pani Anka aj mne v sne povedala, že žijete a prídete a vidíte, ste tu... berte to vaše stretnutie v lese ako sen...

Ostal som nemý. Hodil som do seba kalíštek koňaku a zadumame pohládzal jej vlnenú šatku. Len sen? Slzy sa mi samé kotúľali po tvári. Moja milá tetka Anka. Máme strechu nad hlavou, nebudeme sa musieť opäť vybrať so skromným majetkom do ďalšej dediny, kde by nás možno načas prichýlili dobrí ľudia za prácu, lebo nemáme kam ísť. Vlastní Cigáni by nás už neprijali. Zlatá tetka Anka, budeme mať konečne svoj vlastný domov! A neurobil som nič navyše, len to, ako mi moje svedomie a srdce kázali. Vzdával som úctu každučký deň žene, ktorá k nám bola dobrá a mala nás

rada. Pochopil som, že dobré skutky nepoznajú farbu kože, že ak človek chce, veľa vecí sa podarí, avšak bez ochoty, otvorenej náruče, viery v človeka to nejde. My sme dostali šancu a tú využijeme. Ja a moja rodina budeme poctivo žiť a pomáhať tým, ktorí o pomoc požiadajú a verím, že nebo nám to znásobí. Veď v nebi má svoj domov aj naša tetka Anka a tá nám bude naveky pomáhať.

RODINNÉ ŽEZLO

Staručký otec Jozef vstal od piecky a pomalým krokom sa blížil k stolu, na ktorom bola skromná večera, domáci chlebič, syr a bylinkový čaj. Čajík rozvoniaval po celej izbietke.

Starec býval za mlada veľký statný muž s majestátnymi ramenami a hrubočiznými zápästiami. Nečudo, ruky ho živili celý život. Vek mu však hlavu naklonil, chrbát zhrbil, nad čelom sa mu objavila lysina. Kedysi mal hlavu pokrytú polodlhými hnedými kučeravými vlasmi, ktoré mu padali do iskrivých, šibalských očí a na ramená. Dnes má vlasy krátke, biele ako sneh, ledva dovidia na starecky ovisnuté plecia. Len obočie mu zostalo také, aké mal za mlada, hoc šedivé, stále husté. Dôstojne rámovalo temperamentné oči, v ktorých blčali ohníky tak ako rozpálené uhličky vo vyhni. Jeho hlas bol silný a pevný.

Jozef bol kováč. Tak ako traja predkovia pred ním, tak ako jeho syn Pišta po ňom. Päť chýrnych kováčov v ich rode. Staručký otec bol na túto tradíciu patrične hrdý. Rmútilo ho iba to, že vnuk Arpád, ktorý mal prebrať žezlo po predkoch, kováčskym majstrom nebude, lebo sa narodil slepý.

Škoda, lebo hoci bol slepý, jeho ruky boli zručné a do vyhne chodil s otcom, akoby mal bezchybný zrak, poznal to tam. Keď chytil do ruky kovadlinu, s úsmevom a so spevom ukul dokonalé klnice aj prekrásne ozdôbky na ploty. Ľudia ich vyhľadávali a zdobili nimi svoje kované ploty. Arpád naostril aj nože, opracovával ich tak dokonalo, že chýr o nich sa rozšíril široko-ďaleko. Veru, mäsiari chodili nožíky k nim kupovať zďaleka, až z Pešti tu bol nedávno bohatý mäsiar. Slepota však Arpádovi nedovolila stať sa kováčskym majstrom a pokračovať v päťgeneračnej tradícii rodu.

Prvý kováčsky majster v ich rode, prastarý otec Jozefa, koval oštep, brúsil šable, zažil krutú vojnu cisárov, keď sa muž proti mužovi postavil zoči-voči. Neraz

Jozefovi o tej krutej dobe rozprával smutno a s ťažkým srdcom. A Jozef tieto príbehy hovoril ďalej svojmu synovi Pištovi aj vnukovi Arpádovi.

Staručký otec Jozef a jeho syn Pišta mali prekrásne puto. Odovzdávali si vedomosti, zručnosti, skúsenosti zo života i z kumštu. Veľa rozhovorov viedli po večeroch, keď bola celá rodina spolu. Aj vnuk Arpád sa zapájal do rozhovorov. Pýtal sa staručkého otca Jozefa na zážitky, pocity, vďačne vstrebával jeho múdrosť a skúsenosť.

Citlivý slepý vnuk Arpád sa najviac zaujímal o tému vojen.

- Starký, povedzte, prečo sú vojny? Aké podnety nútia do vojny krajinu proti krajine?

A staručký otec si naplnil fajku, zapálil ju a pri pokojnom bafkaní nahlas dumkal.

- Vnúčik môj, poviem ti to tak, ako mi o tom rozprávali môj pradedo: Vojny sú o ctižiadosti panovníkov, ktorí si myslia, že nikdy nemajú dosť zeme alebo ľudu, aby nad nimi vládli. Niekedy je to nezdravá skazenosť ministrov, radcov, ktorí nútia svojho pána do vojny, aby utlmili biedu ľudu, inokedy rozhorčenie ľudu proti vláde. Aj rozdielnosť názorov stála životy milióny ľudí, či je chlieb mäsom alebo mäso chlebom, či šťava nejakej bobuľovitej rastliny je krv alebo víno, či je lepšie, oddanejšie bozkávať kus dreva alebo ho hodiť do ohňa. Ktorá farba na kabát je lepšia, čierna, biela, sivá, červená.

Vnuk Arpád počúval múdre slová svojho starkého a slepecky biele oči sa mu mihali sprava doľava stále rýchlejšie a nepokojnejšie.

- Zapamätaj si, vnuk môj, že tie najzúrivejšie, najkrvavejšie a najdlhšie vojny sú tie, ktoré vznikli z rozdielnych názorov, najmä, ak ide o bezvýznamne veci...

Vnuk uvážlivo prikyvoval hlavou, nahmatal Jozefovu ruku, stisol ju a s radosťou v hlase povedal:

- Som šťastný, že žijeme v mieri, že máme domov, že mám milú, že môžem kuť na kovadline spolu s otcom. Bohu vďaka za to.

Všetci, okrem staručkého otca Jozefa, sa zo slov Arpáda nefalšovane tešili. Starcovi však bolo ťažko pri srdci. Vnuk má osemnásť rokov, vek dospelosti a Pišta ako otec by mu mal odovzdať do rúk žezlo kováčskeho remesla. On, jeho starý otec, by mu mal podarovať opasok a klince, ktoré ako relikvie chráni ich rod z pokolenia na pokolenie na znak toho, že sú kováčsky rod. Komu ale majstrovské remeslo odovzdať, keď je Arpád slepý?

Tieto myšlienky ho v poslednom čase trápili celé dni a noci. Aj teraz, keď rodina odišla na nedeľnú kázeň do dedinského kostola, nie a nie ich dostať z hlavy.

Trýzeň neodchádzala ani po tom, čo rodina prišla z kostola, hoci ruchu bolo v chalupe viac ako dosť. Deti sa hneď k nemu a k piecke utiekali, ruky mali stuhnuté, vyštipané líčka a mokré nohy. Po tráve popri potoku prechádzali a tam je vždy mokrú. Nevesta, ich mať, im poznášala čisté háby, uteráky na nôžky. Zohrievala na piecke silnú cesnakovú polievku. Tá veru zahreje deti aj dospelých. Nevesta sa tak rýchlo zvrátila, že si Jozef ani neuvedomil a už sedeli všetci za prestretým stolom. Prežehnali sa a začali jesť. Cesankovú polievku, varené zemiaky s omastkom a posúch. Deti švitorili, rozprávali Jozefovi, čo videli po ceste z kostola, keď prechádzali lesom, rozprávali, koľko konárikov bolo na zemi a oni si ich do batôžkov ukladali. Ako pozbierali malinky aj jahôdky. Aj starému otcovi doniesli za plnú priehršť lesných voňavých plodov.

Arpád rozprával o dnešnom veľkom dni, ako jeho srdce napĺňa radosť, ako sa teší, že príde aj Agátka a jej rodičia. Nevesta Arpáda materinsky pohladila po vlasoch a Pišta mu povzbudujúco stisol ruku. Synovi

a neveste vôbec nevadilo, že Arpád, ich syn, je slepý. Mali ho radi takého, ako ho Boh stvoril, bol ich milovaný syn s dobrým srdiečkom.

Staručký otec Jozef veľmi dobre poznal Agátku a jej rodinu. Bolo to dievča z chudobného rodu, ale veľmi pracovitého. V jej rodine sa rodili samé dievčatá. Boli to dievky veľmi čistotné a robotné. Bohaté gazdinky si ich volávali domov na upratovanie, pranie a boli to naozaj vychýrené pomocnice. Agátka bola silné dievča, jej husté vlasy siahali až po zadok a vrkoč, hotová báseň, majestátny, pedantne previazaný mašľou.

Rodinka sa tešila na slávnostný deň aj na Agátku, Agátkinu mamu a jej otca. A návšteva na seba nedala dlho čakať. Agátka doniesla plný košík buchiet, jej otec silnú, šmakovitú pálenku. Nevesta ich usadila k stolu tak, aby Agátka a Arpád sedeli vedľa seba, veď žili spolu s povolením rodičov ako muž a žena už tamer šesť mesiacov a všetci sa radovali ich veľkej láske.

Len staručký otec Jozef stále blúdil myšliou inde, nevedel sa zmieriť s tým, že by mal odovzdať kováčske remeslo vnukovi, ktorý nevidí. Nevedel si predstaviť, ako by mohol Arpád viesť kováčsku dielňu ako kováčsky majster. Veď je slepý! A ako posúdi krásu a účelnosť svojich výrobkov, ako sa bude bezpečne pohybovať po dielni, kde číha toľko nebezpečenstiev a nástrah?

Po obede syn Pišta ponalieval po kalíšku dospelým a slávnostne povedal:

- Milí moji, dnes môj syn prevezme majstrovské žezlo kováčskeho remesla a bude so mnou vo vyhni robiť ako majster kováč.

Nevesta dojata zasmrkala a Arpádove belavé, prázdne oči sa rozkmitali vo vzrušení sprava doľava. Staručký otec Jozef sa na to nemohol ani len pozrieť a odvrátil svoj zrak k peci. Pišta vážne pozrel na Agátku.

- Teba, Agátka, a tvojich ctených rodičov som pozval preto, aby ťa Arpád pred našou a tvojou rodinou úctivo

požiadal o ruku. Ak prijmeš, ja v jeho mene budem o tvoj súhlas zase žiadať tvojich dobrých rodičov.

Agátka a Arpád na stole splietli navzájom svoje ruky a tuho si ich stisli. Pišta pozrel spýtavo na rodičov Agátky a tí s úsmevom prikývli. Pišta sa teda obrátil k Agátke.

- Agátka, ak ľúbiš môjho syna tak, ako ste mi vraveli minulý mesiac, ostaň u nás ako budúca nevesta a platný člen našej rodiny.

Agátka vyskočila zo stoličky, od radosti ujúkla a vybozkávala, vyobjímala Arpáda, svojich aj jeho rodičov. Arpádovi sa v tej chvíli od šťastia rozjasnili oči a všetkým sa zazdalo, že ich má zdravé. Len pre staručkého otca Jozefa to stále boli oči bez farby, bez života, bez nádeje. Zdvihol sa a temne prehovoril:

- Deti moje, Arpád nemôže byť kováčom, je nevidomý.

Všetci sa na neho pozreli a vari z úcty k jeho šedinám nič nepovedali. Zavládlo hlboké ticho. Iba oheň v peci bolo počuť pukotať. Po chvíli sa Arpád zdvihol od stola. Po ňom aj jeho milá a jej rodičia. Rozlúčil sa so svojou matkou, otcom Pištom a bez slov odišiel z rodného domu.

V tú noc staručký otec Jozef nevedel zaspáť. Počul, ako nevesta vzlykala, ako syn vzdychal, ako si deti plačlivo šepkali. Aj oheň v peci pukotal akosi fňukotavejšie. Staručký otec Jozef pre tú veľkú hryzotu nevedel spať celú noc. Až nadržanom sa mu prisnil sen.

V tom sne sa mu zjavila rómska víla a zobrala ho so sebou do čias minulých. Videl svojho prastarého otca, zakladateľa ich kováčskeho rodu, vychýreného majstra kováča. Kul v cisárskej vojne vojsku kopije, ostril šable a pri jednom útoku Francúzov mu nepriatelia dokaličili obe ruky.

Prastarý otec sa vracal domov do osady smutný a zúfalý, veď už nikdy nebude môcť chytiť kovadlinu do

ruky, rozdúchať oheň, bude odkázaný na milosť svojej rodiny. Keď sa vrátil domov a plakal svojmu otcovi na hrudi pre nespravodlivý osud, otec ho posmeľujúco potľapkal po pleci:

- Máš syna, chlapče, on má zdravé ruky a ty máš v oku, ako sa má v kováčskej dielni pracovať. Čo chceš viac? Ste majstri kováči a duch kováča je vo vás. Ste rodina a osud vás spolu nie nadarmo zviazal. Čo chýba otcovi, to má syn. A rod bude mať zaiste ďalších potomkov a aj tí budú na slávu nášho kováčskeho rodu vychýrenej povesti. Nepadaj na duchu, je to veľký hriech. My, Cigáni, vieme, čo je rodinná súdržnosť, čo je rod, ako si máme pomáhať a nikdy chorého nevyhodíme z nášho spoločenstva. Si naša krv a to znamená veľa. Spolu všetko dokážeme.

Staručký otec Jozef sa ráno zobudil spotený, no v dobrej nálade, dokonca si veselo pískal cigánske pesničky. Vypýtal si od nevesty čistú košeľu, natiahol čierne nohavice a čižmy s vysokými sárkami, rezko ich preleštil a obliekol sa tak, ako v nedeľný čas. Pripravil rodový majstrovský opasok a klince pre vnuka. Zabalil ich do tkanice a hoci bolo ešte skoré ráno, vydal sa k rodičom Agátky.

Cestou sa tešil z každého kroku na čerstvom vzduchu uprostred prírody. Takmer už zabudol na to, aké čarovné sú včasné letné rána, keď sa všetko prebúdzá do života s novou nádejou a silou. Tráva a kvety sa jagali od rosy, sviežim vzduchom sa ozýval štebot a spev vtákov. Lietali mu nízko ponad hlavu a cifrovali do jeho veselého popískovania. Starý otec zastal a zahľadel sa na rodný kraj, na údolie, kde ležala osada. Záplava raného svetla vystúpila do dňa a rozžiarila okolité kopce. Starcove oči blúdili po prekrásnej krajine, až sa nakoniec zastavili na zlatom obilí.

Prestal písať a povzdychol si, čakala ho cesta za dedinu, aby zobral vnuka domov, aby sa mu ospravedlnil

a povedal, že sila rodu spočíva v úcte, súdržnosti a pomoci.

Staručký otec Jozef vošiel do chudobného dvora, kde žila celá Agátkina rodina. Okrem otca samé ženy. A veru, už od rána tie dievčatá robili okolo domu, zametali a skladali na podstienku otiepyky raždia, malé drievka, ktoré boli nazbierať v lese. Agátka vešala voňavé prádlo biele ako sneh. Vnuk Arpád sedel na podstení a brúsil kosu. Nemohol staručkého otca Jozefa vidieť, ani počuť, Jozef naschvál našľapoval veľmi ticho, ale zaiste ho zacítilo Arpádovo srdce, lebo zodvihol hlavu a spýtal sa:

- Starý otec, vy ste?

- Áno, vnuk môj. Karhám sa za moje slová a nesiem ti dar, ktorý nemal byť opradený slovami horkosti. Tvoje srdce je čisté a krásne, ako sú tvoje úmysly. A môžem bez obáv povedať, milý môj vnuk, chlapček zlatý, daj sa na cestu kováčskeho remesla. Každý tvoj krok, pokiaľ budem žiť, budem sprevádzať modlitbou a požehnaním. A pokiaľ bude žiť a vladať tvoj otec Pišta, bude ti v dielni nápomocný tak, ako budeš ty svojim deťom. Tvoje šťastie je naším šťastím, a to je naše cigánske rodové bohatstvo.

Staručký otec Jozef vytiahol tkanicu s opaskom a klincami a vložil ju do rúk slepého vnuka. Vtedy k nim podišla Agátka a úctivo staručkému otcovi Jozefovi podala pohár studenej vody. Doniesla mu aj stolček, na ktorý ho s veľkým rešpektom usadila. Vďačne sa na staručkého otca Jozefa usmiala.

- Starý otec, ja môjho Arpáda ľúbim nadovšetko, moje oči budú jeho očami a verím, že naše dieťaťko, ktoré o pár mesiacov príde na svet, bude preňho veľkým darom a pomocou v kováčskej dielni.

Staručký otec Jozef priložil posvätné svoju ruku na Agátkino požehnané brucho a po lícach sa mu skotúlali slzy vďačnosti. Vedel, že o pár mesiacov príde na

svet jeho pravnuke, hrdý pokračovateľ rodovej kováčskej tradície.

Zodvihol vďačne oči k nebu a zhlboka sa nadýchol. Vtedy v prsiach pocítil dieru, čo sa obracala, rozširovala sťa zavrtaný nebožiec, ale Boh ho takto káral iba krátko. Slepý Arpád pomaly otváral tkanicu a postupne z nej vyťahoval opasok aj klince, rodové majstrovské symboly ich kováčskeho remesla. Arpád okamžite pokľakol na kolená, poklonil sa staručkému otcovi Jozefovi, nahmatal jeho ruky a s úctou ich pobožkal.

- Starý otec, mám vás neskonale rád, boli ste mojím najväčším a najlepším učiteľom. Milujem vyhňu a moje ruky dokážu veľa.

Vnuk otvoril dlaň a položil staručkému otcovi Jozefovi do rúk kované srdce. Bolo horúce, akoby ho Arpád práve teraz vybral z ohňa. No nebolo horúce z ohňa, zohriali ho Arpádova vďaka a láska k starému otcovi a k dávnym rodinným tradíciám. Staručký otec Jozef zvieral srdce v rukách a vedel, že teraz môže z toho sveta odísť v pokoji a láske.

BÁRA

Pastierka Bára sedela v tráve pod vysokou medzou a sledovala dobytok na lúke. Krík černíc, pod ktorým čupela, bol sfarbený do striebrosivého závoja. Takú ozdobu mu vyčarili kvapky jesennej hmly. Keď sa Bára čo i len trošku pohla, spustil sa na ňu hmlový černicový dáždik. Ale ona sa temer nehýbala, sedela celkom ticho a pomaly dýchala. Privrela ustato oči a priala si, aby sa stala súčasťou zeme, zrástla s ňou ako korene stromov. Z rias jej viseli kvapky také veľké ako tie, čo sa nakopili na konci každého černicového lístku a pomaly padali dolu na zem.

Po líkach sa jej podchvíľou kízali raz kvapka z lístia, raz kvapka z hlbokých tmavých očí. Nebolo ľahké rozoznať, ktorá odkiaľ pochádza. Len keď kvapka občas zablúdila až k jej plným červeným perám, prezradila jazyku svoj pôvod. Z neba cez černicové listy pozdrav začínajúcej jesene. Zo srdca cez oko slaná slza smútku.

Sedela učupená na svahu s mokrými nohami skrčenými pod sukňou. Medzi palcami na nohách jej trčala tráva. Na chodidlách mala bielu kožu oduťú vlhkom. Jednu ruku držala zovretú pri ústach, hrýzla si päšť a nehybne hľadela pred seba, akoby silou vôle chcela rozohnať hmlu a uvidieť viac do diaľky.

Hmla jej však dovolila vidieť iba obrisy pasúceho sa dobytku. Koníka starého otca, čo postával obďaleč, nebolo vidno vôbec. Jeho prítomnosť prezrádzali iba zvuky. Jasne počula, ako hryzká trávu, otriasa sa a erdží. Nemohla vidieť krásu orosených kvapiek, ktoré sa trblietali ako prekrásne korálky na jeho statnom tele. Dobytok sa k nej pomaly približoval, jemne dupal kopytami. Zvieratá, s ktorými strávil na paši celé leto, akoby sa o ňu báli, akoby ju chceli mať na dohľad, aby ju mohli chrániť pred nebezpečenstvom, pred niekým alebo niečím, čo sa mohlo znenazdajky vynoriť z hmly a ublížiť jej. Zvieratá varovne zastrihali ušami.

Pôda sa ľahko zakolísala, vo vzduchu sa ozývali rýchlo kráčajúce kroky. Poznala ich. Tvárou jej preletela radosť a pery nemo zašepkali:

- Matej, Matej ide!

Myseľ sa jej rozjasnila, zaostrila zaslzeným pohľadom do hmly, ale videla všetko pokrivené, ani keby sa svet rozbil na tisíce márných kúskov. Plná túžby a radosti pozerala, ako sa jeho krásna, pružná postava vynára z hmly. V hlave radostne hučalo túžbou:

- Teraz ma vezme do náručia, stisne a pobozká. Tak ako v lete... láska moja.

Matej ju nevzal do náručia. Nepritisol k sebe, nepobozkal. Iba si obozretne sadol vedľa nej. Hodnú chvíľu tak sedeli, každý hľadel len pred seba. Báre išlo srdce vyletieť z hrude. Čelo preťala hlboká vráska a oči sa snažili zachytiť jeho pohľad, nájsť v nich odpoveď, ale Matej úzkostlivo strážil svoje oči a bočil tvárou všade inde, len nie na Báru. Hmatal pritom prstami ledabolo v tráve. Do zeme zamumlal:

- Hneváš sa na mňa?

Pokrútila hlavou.

- Veď ty zato nemôžeš. Si dobrý syn a musíš poslúchať matku, otca, starú mať. A rodinné dohody.

Matej spustil smutne ramená, zvesil hlavu. Bára odovzdane ponúkala ospravedlnenia, sama nevedela, či viac pre seba, alebo z lásky k nemu.

- Si vajdov syn a ja len chudobná, - hovorila, ale do jeho hnedých očí sa bála pozrieť, aby neodhalil, čo nástojčivo kričalo jej srdce, ako sa oči opäť čoraz viac lesknú. Ústa sa jej chveli. Matej sa k nej konečne naklonil. Chcel zachytiť jej pohľad, nazrieť jej do duše, ale Bára zranene privrela oči. Spod mihalníc sa vygúľala veľká kvapka. V mysli sa vrátila do leta.

Ich prvé milovanie. Ten okamih, keď jej jeho nedočkavé ruky rozpustili vlasy, pomaly sa kĺzali nižšie, aby rozopli blúzku. Chvejúca sa od hanby schovávala

obnažené prsia. Do ucha jej nežne šepkal, aby sa nebála, že ju miluje. A ona mu verila. Chvejúca sa od hanby túžila po jeho dotykoch. A tie boli stále vášnivejšie. Nechala sa unášať vzrušením a túžbou, silou nespútanej prírody. Obsypával ju bozkami ako teplý jarný dáždik. Ani sa nenazdala a nahá ležala v teplej, voňavej tráve rozkvitnutej letnej lúky v jeho pevnom, mužnom zovretí. Boli ako konáre stromov, vzájomne poprepletaní a spätí vo veľkej hre lásky. Bezhranične sa mu odovzdala. S dôverou v jeho lásku sa oddala víru vášne a dovtedy nepoznaného pocitu slasti. Bola šťastná. Matka Zem, modré nebo, nezábudky, vlčie maky, kravy na paši, ktoré si pochutnávali na šťavnatej zelenej tráve a občas zabučali na svoje teliatka, aj koník pasúci sa blízko, tí všetci boli svedkami ich veľkej lásky. V záplave vzájomného láskania, vzdychov, jej telo znena zdajky dokonalo splynulo s Matejovým. Stala sa súčasťou vesmíru lásky. Darovala mu to najcennejšie, čo žena môže darovať mužovi, svoju panenskú česť.

V spomienkach ju vyrušil jemný dotyk Matejovej ruky na líci. Prstom jej zotieral slzu.

- Modlil som sa, Bára, celú noc som sa modlil, aby mi Pán Boh odpustil môj hriech. Ale na môj dušu, zviadol som ťa z čistej lásky a verím, že mi môj Pán odpustil...

Bára prudko a vzdorovito odtiahla ruku. Matej sa načiahol k jej havraním vlasom, aby jej dal neposlušne padajúcu kaderu za ucho.

- Láska moja, len či si mi ty odpustila...

Bára vzdorovito hodila hlavou, aby jej kučera zase padla do čela.

- Nie, neodpustila. A vôbec ma nezaujíma, či ti Pán Boh odpustil.

Mateja Bárina odpoveď prekvapila a s chvejúcim sa hlasom jej odpovedal:

- Ak chceš, Bára, predstúpim pred matku a rodinu a všetko priznám.

Bára sa rýchlo obrátila k nemu s nádejou v očiach.

- Áno a priznaj sa. Ak ma ľúbiš, môžeš to zmeniť.

Matej neodpovedal. Ruka, čo ju chcela pohladíť, poláskat', bezvládne klesla k telu. Bez slova vstal a stratil sa v hmle. Nemal silu protivíť sa rodine a stáročným zvykom.

Bára ostala zmätená sedieť pod uplakaným černicovým kríkom. Ani ju nepobozkal, ba ani ruku nepohladil a len včera patrili sebe. Ale už vie, že to nebola láska. Boli spojení tým, čomu ľudia hovoria hriech.

S dôverou a láskou v srdci sa mu včera oddala a on dnes poslúchol rodovú povinnosť. Do roka sa ožení s dcérou vajdu z Dolnej zeme. Čaká ho rodinou dohodnutý sobáš s mladou Klárou.

A ona? Poškvrnená, už nie panna, ostane menejcenná vo svojej rodine. Žiaden mladý chlapec z osady si ju nevezme za ženu, keď sa mu pred dňom sľubu vernosti prizná, že nie je poctivá.

Uvedomovala si, že musí na Mateja zabudnúť. Musí zabudnúť na jeho zvonivý smiech, na jeho silnú náruč, na to, ako rovnako vnímali život, akí blízki si boli, ako aj na diaľku cítili, že toho druhého niečo trápi... Musí zabudnúť na svoju lásku, ale ako? Veď vyrastali spolu od malička. Musela si v srdci priznať, že ho má stále rada. Ľúbi ho ako nové ráno, ako slnečné papršky, ako vánok, teplý ohník, ľúbi ho celým svojím telom, hlavou, srdcom. A on si bez slova odíde, akoby medzi nimi nič nebolo... Strach a sľub rodu zabili jeho lásku.

Dni ubiehali do zimy. Hoci naváľalo kopu snehu a svet žiaril nevinnosťou, čistotou a belobou, bez Mateja boli Bárine dni čoraz prázdnejšie, temenejšie a smutnejšie. Kedysi vstávala ráno s piesňou na perách a jej zvonivý smiech bolo počuť široko-ďaleko. Teraz cez deň ledva prevravela slovko-dve a všetkým

uhýbala pohľadom. Už nevedela tak bezstarostne tárať so svojimi blízkymi na priedomí, spievať, tancovať, radovať sa. Nemohla. Bola poškrvnená.

Hoci to vedela iba ona, hlboko v podvedomí cítila diabolskú bytosť, ktorá to vedela tiež. Sledovala ju zlo-myseľnými očami, tešila sa z jej hriechnej poškrvny a vysmievala sa jej svojím hrozivým piskľavým smiechom, pred ktorým nebolo úniku. Videla tú hrozivú diabolskú bytosť všade. Bol to jej zhmotnený hriech a poškrvna. Priam cítila, že zlo ju má v moci a hocikedy si zmyslí, môže natiahnuť čiernu ruku, aby jej zotrelo úsmev z tváre. Bára podľahla svojej poškrvne. Nemala chvíľky pokoja, všetko videla v čiernych farbách. Už neverila, že raz zo seba môže striasť to, čo sa stalo, že môže byť taká ako predtým, že sa raz bude môcť skloniť pred matkou na zem a dostane od nej odpustenie a rozhrášenie za svoj hriech!

Nemohla sa matke zveriť, len by jej ublížila. Je vdova, stará sa o päť mladších, večne hladných nezbedných bratov. Otec zomrel na čierny kašeľ a odvtedy mala matka svojho trápenia vyše hlavy.

Matku však nik neoklame. Nenechala dcéru takto blúzniť, utrápiť sa k smrti, koncom zimy si ľahla k nej do skromnej postieľky a tíško jej šepala:

- Dcéra moja, darovala si niečo, čo je pre nás Rómky najvzácnejšie, ale darovala si to z čistej lásky, preto sa trápiš. Nevieť ti bolesť sňať z pliec, neviem osušiť slzy, ktoré stále roní tvoja duša, ale sľubujem, že sa budem modliť, aby si našla svoje šťastie. Život máš pred sebou, je krásny, plný slniečka, modrej oblohy, zeme, po ktorej chodíme. Máš zdravé ruky, myseľ, tak nechaj všetko plynúť. Čas je čarodej, čo má prísť príde. Odpusti si, lebo ja ti odpúšťam.

Bára sa schúlila do žehnajúcej náruče svojej matky a dlho-predlho spolu tíško plakali.

Zjari sa Bárina myseľ upokojila. Postupne sa vracala do svojho bezstarostného dievčenského sveta. Do sveta klebietok, šantenia, veselien sa so súrodencami a kamarátkami. Oči jej začali opäť hravo iskriť a ne jeden mládenec sa za ňou obzrel.

Nadišlo leto, slnko prenikalo do útrob ľudí a vyhánalo z nich všetky starosti a choroby, presvietilo temné zákutia ich duší. Slnko aj v Bäre zapálilo túžbu žiť. Znovu pásala dobytok, začala chodiť predávať na jarmok drevené papučky, varešky a prútené košíky, čo mama s bratmi vystrojila, usmievala sa na kupujúcich, laškovala s nimi, zabávala sa. Neostávala už sama, išla medzi živú vravu, medzi ľudí, medzi svojich. Spievala pri ohni a tancovala. Keď oheň dohorieval, dlho pozerala do neba plného hviezd a úprimne prosila:

- Hviezdičky moje, toľko vás je na nebičku, pošlite mi švárneho muža na zem, nech je horúci ako plameň, nech mi je pri ňom vždy teplúčko a nech mi je pri srdiečku dobrúčko.

V auguste, keď na poliach pichali do nôh strniská po obilí, sa Matej ženil. Bral si za manželku Kláru, dcéru vajdu z Dolnej zeme. Aj Bára bola medzi pozvanými, ale na svadbu nešla. Prizerala sa iba zopodiaľ, z pahorku. Odtiaľ najlepšie vidno do doliny, kde sa vo veľkom šiatri konal obrad.

Cigánsky svadobný obrad je krásny. Ženich podá neveste vo svojej dlani vodu a žena sa z jeho dlaní s dôverou napije. Matka dcéry potom podá ženichovi snehobielu plachtu na znak toho, že ženich dostáva to najcennejšie v rodine – pannu.

Novomanželia dostávajú dary od každej rodiny.

Matej a Klára mali veľkú svadbu. Až na pahorok z doliny doliehal zvuk muziky, hudobníci sa zišli zo všetkých okolitých dedín, veď sa ženil vajdov syn. Bára pozerala z pahorku na tú veľkú slávu a veru, prišlo jej ľúto, že ona ako poškvenená takú svadbu nikdy

mať nebude, ona sa len stane ženou. Po svadbe, ktorá trvala štyri dni a štyri noci, sa Matej s Klárou odsťahovali kamsi na Dolnú zem. Matej sa tam stal vychýreným kováčom a Bára bola rada, že odišli tak ďaleko, pretože každé stretnutie s ním a jeho ženou ju bolelo.

Leto prešlo, nastala farebná jeseň. Jeseň úplne iná ako pred rokom. Po hmle nebolo ani stopy. Slnko zohrievalo zlatisté suchotavé listy a vzduchom lietali dlhé pavučiny.

V jeden takýto jesenný večer došli do dediny mladí maliari. Hľadali námety na svoje skice. Krajinu, domčeky, ale aj osoby, ktoré môžu maľovať. Gazdiné im povedali, aby zašli do neďalekej cigánskej osady, kde je veľa krásnych dievčat, ktoré budú na obrazoch vyzeráť ako farebné rozkvitnuté kvety.

Mladí, urastení maliari, zašpinení a prevoňaní olejovými farbami, boli takí veselí, že Bárina matka ich bez rozmyslu prijala do svojho skromného príbytku. Bára im dala najesť a mama im povolila spať za domom v sene. Bola teplá jeseň a dobre vysušené seno krásne voňalo. Mládenci doniesli pálenku pre chlapov z osady, lizanky pre deti a pre dievčatá farebné kvetinkové šatky. Bárina matka však pálenku razantne zobrala a veľmi nahlas povedala:

- Pálenkou sa rozum stráca, po dobrom jedle a pocitivej práci u nás doma vám ponalievam, aj sebe nálezem, to sa nestratí, ale na noc nie. Ja tú vašu bujarosť nebudem vedieť potom vziať do oprát.

Druhý deň si mladí umelci rozbalili svoje maliarske stojany, skicáre, pripravili uhlíky, štetce, farby na palety a maľovali deti, chlapov, ženy, dievčatá, stareny a starcov. Jeden z nich, volal sa Viktor, prišiel aj k Bäre a požiadala ju o súhlas namaľovať jej podobizeň.

- Si iná ako dievčatá tu, Bára, máš uhrančivý výraz v očiach a si prekrásna. Vidím sa v tvojiach očiach ako

v zrkadle a dakedy ako v studni, do ktorej bezhlavo padám. Prosím, môžem ťa namaľovať?

Bára sa spýtala matky. Matke sa to ale nevidelo:

- U Cigánov nie je zvykom namaľovať ľudí do portrétu a zobrať ho preč, duša namaľovaného tak stratí pokoj.

- Nebojte sa, pani, ja namaľujem obraz tak, aby vašej dcérke neublížil, - dušoval sa Viktor.

A tak začalo maľovanie. Viktor podchvíľou pozeral na Báru a snažil sa jej podobu preniesť na plátno, ale maľovať sa mu nedalo. Bára sa mu zvonivo smiala.

- Ty asi nie si maliar, priznaj sa.

Viktor rozhodil ruky, že potrebuje prechádzku. Bára išla s ním. Chodila popri ňom bosá, len papučky v rukách niesla. Hovorili spolu o všetkom a hlavne o svete, ktorý Bára nepoznala, lebo ďalej ako za dedinou a na jarmoku nikdy nebola. Všetko, čo vedela, poznala iba z obrázkov zo školy, ktoré im ukazoval pán učiteľ. Ale to už bolo dávno.

Viktor jej hovoril o krásnych mestách, o tom ako sa panie a páni obliekajú, ako chodia na zákusky do cukrárni, o zvykoch, o živote... a ona s otvorenými ústami počúvala, občas sa zasmiala, lebo všetkému aj tak neverila, ale rada Viktora počúvala.

Prešiel týždeň. Na poliach sa ochladilo, začal fúkať chladný vietor. To sa už Martin hotoval na svojom bielom koni navštíviť krajinu.

Mladí umelci sa zberali domov s množstvom skíc a obrazov, len Viktor sa nebral. Mal iba jednu nedokončenú skicu Báry, tak kolegom povedal, že príde neskôr, keď domaľuje svoje. Chlapci sa rozlúčili, poďakovali Bárinej matke za krásne prijatie a možnosť spoznať Cigánov, ktorí sa s nimi rozdelili s jedlom, starosťami aj s radosťami a ochotne ich zasvätili do svojho života.

Viktor zostal bývať v Bárinom dome. Keď pred Vianocami domaľoval Bárin obraz, ukázal ho Bárinej matke aj bratom. Mama sa smiala:

- Ani taká krásna nie je, ako si ju namaľoval, Viktor.

Všetci sa usmievali a matka s láskou a hrdosťou hladila obraz svojimi vráskavými rukami. Vtom Viktor poprosil Bárinu mať o dovolenie chodiť s Bárrou na verejnosti, ak Bára bude súhlasiť. Matka sa zamračila:

- Viktor, prirástol si nám k srdcu, ale moja Bára je Cigánka, nemá panské šaty, ako budeš na verejnosť chodiť s Cigánkou?

Viktor v tom nevidel problém:

- Tak ako mládenec, ktorý sa uchádza o lásku spriaznenej duše. Mám vás veľmi rád. Celú rodinu. A Bára je láska môjho života.

Mama sa pozrela na Bárrou a Bára súhlasne prikývla, veď o Viktorovi vedela všetko a on o nej tiež.

- Len čo tvoja rodina, Viktor? - vzdychla ustarene mama.

- Mám list od rodičov, hľa, napísali mi, že nesúhlasia s mojou voľbou, ale ja mám Bárrou rád, tak nech sa stane vôľa Božia. Pred Pánom sme si rovní. Boh nepozná farebných ľudí, stvoril nebo, do ktorého sa pozeráme všetci a je pre každého rovnaké, stvoril Zem, po ktorej chodíme ako ľudia, nie ako menejcenné tvory. Ja sa s Bárrou ožením.

A tak aj bolo. Zjari sa Bára vydávala. Mala cigánsku svadbu. To, že na nej nebola biela plachta, nebolo dôležité, lebo všetky ostatné tradície boli dodržané.

Bára bola šťastná, že jej hviezdne nebo poslalo na zem Viktora, ktorý ju mal rád takú, akú ju stvoril Boh, uctieval si jej rodinu, vážil si cigánske tradície a veru, ak bolo treba zastať sa Cigánov, väčšieho Cigána by ste nenašli. Darilo sa mu, maľoval portréty sedliakov, vznešených dám, krásne polia, život v cigánskej osade a ľudia z mesta jeho obrazy kupovali a vystavovali vo

veľkých sálach po celom svete. Za peniaze, čo zarobil, si na konci dediny postavili malý, skromný domček, v ktorom v láske nažívali.

Raz v letný podvečer si sadla Bára na ten istý svah ako pred rokmi. Bola unavená a musela častejšie od-
dychovať, lebo v pozhnanom stave sa jej už ťažšie krá-
čalo. Pozerala sa chvíľu, ako Viktor vyššie na lúke balil
maliarsky stojan, plátno a farby. Maľoval tam od svita-
nia krásnu letnú prírodu. Bára mu na obed odniesla
v košíku skyvu chlebíka, mlieko a slaninku a už s ním
zostala dokonca. Na cestu dole sa ale vybrala popredu,
lebo často zastavovala, príchod vytúženého dieťaťa
očakávala každým dňom a po pár krokoch sa vždy
veľmi zadychčala. V košíku mala jahôdky, voňavé
a červené ako krv, Viktor jej ich nazbieral.

Keď sa blížila k ceste, všimla si muža. Nehybné stál
v zapadajúcom slnku a pozeral na ňu. Zaclonila si oči
rukou a spoznala Mateja. Podišla k nemu. Bol smutný,
pochudnutý. Pozdravila sa. Skúmavo hľadel na jej po-
zhnaný stav. Potom tichým, zastretým hlasom šepol:

- Vidím, že čakáš dieťaťko.

Bára prikývla a ukázala na kopec, z ktorého práve
začal ich smerom schádzať Viktor.

- Áno, tam je môj muž, je maliar. Nie je Cigán, ale
ostal žiť tu u nás. Miluje ma takú, aká som a moju ro-
dinu tiež... dokázal to aj napriek tomu, že jeho rodina
ma na začiatku neprijala. Oстал u nás a denne ma
presviedča o silnom pute lásky.

Matej zvesil hlavu a ešte tichšie ako pred chvíľou še-
pol:

- ... vidíš a ja som zdravý muž, ale dieťa mať nikdy
nebudem. Klára nemôže...

Bára Mateja chytila súcitne za ruku.

- Matej, o pár dní sa mi narodí syn, vyveštili mi to.
A vieš, ako sa bude volať? Dám mu meno po tebe, bude

sa volať Matej, lebo si bol a vždy aj ostaneš mojou prvou veľkou láskou.

Matej Báre dojata stisol ruku.

- Tak si mi odpustila, Bára, odpustila, - oči sa mu zaleskli. Aby to nezbadala, vydal sa rýchlo na cestu k osade, navštíviť chorľavejúcich rodičov. S kývnutím hlavy minul Viktora, ktorý sa k nim blížil a šťastne si hvízdal. Bára zaľúbene pobehla k nemu.

- Láska moja, - rozťahla ruky.

Viktor zložil svoju maliarsku bagáž a zodvihol ju do náručia ako pierko. Rozbehol sa s ňou na rozkvitnutú lúku, ktorá pri zapadajúcom slnku voňala najintenzívnejšie z celého dňa a nosil ju bláznivo sem a tam. Bára sa smiala. Cítila sa ako motýlik lietajúci po lúke, ktorá patrí celá jemu. Tak ako jej život a srdce patrili milovanému mužovi, Viktorovi.

Obsah

Slovo na úvod	5
Sabínka	7
Čarovné husličky	28
Odpustenie	39
O hľadání domova	47
Pieseň.....	63
Súrodenci.....	73
Posledná vôľa	82
Rodinné žezlo	94
Bára	104

*Realizované s finančnou podporou
Fondu na podporu kultúry národnostných menšín*

Autorka: © Anina Botošová
Korektorka: Mgr. Lenka Mondočková
Grafik: © Martin Faltín
Ilustrátorka: © Agata Siemaszko
Vydali: Elist, Liptovský Mikuláš
a Zdieľanie o. z., Bratislava
Tlač: Tešínska tiskárna, Český Tešín
Náklad: 1000 kusov
Rok vydania: 2018, prvé vydanie

ISBN: 978-80-8197-165-5